

Energiebesparing

Slechts weinigen zullen thans nog niet overtuigd zijn van de noodzaak op grote schaal energiebesparingsmaatregelen te treffen ten einde aan een dreigend wereldtekort aan olie en wellicht ook gas en navenant stijgende energieprijzen het hoofd te kunnen bieden. Desondanks komt een omvangrijk besparingsprogramma in Nederland maar niet van de grond. Waarom wordt er niet al lang veel meer energie bespaard en welke maatregelen moeten worden getroffen om hierin verandering te brengen?

Een van de eerste factoren waarop men stuit bij een poging het lage niveau van energiebesparing te verklaren, is de prijs van energie. Ondanks het feit dat het prijsniveau van primaire energiedragers sinds 1973 is verviervoudigd, blijkt volgens alle energiestenario's, dat het huidige niveau te laag is om vraag naar en aanbod van energie in de toekomst met elkaar in evenwicht te brengen. Het marktmechanisme schiet te kort om de toekomstige schaarste aan energie in de actuele prijs tot uitdrukking te brengen. Niet alleen gaat van het lage prijsniveau een onvoldoende stimulerende werking uit op het ontwikkelen van nieuwe aanbodmogelijkheden van energie, ook het rendement van investeringen die leiden tot energiebesparing neemt bij een hogere prijs toe en maakt het verrichten van dergelijke investeringen aantrekkelijker.

Het lijkt erop dat pas bij een tamelijk hoog rendement van besparingsmaatregelen grote groepen van energieverbruikers ertoe kunnen worden bewogen deze maatregelen te treffen. Voor het bedrijfsleven zal gelden dat het rendement van energiebesparende investeringen moet kunnen concurreren met het rendement dat door middel van andere toepassingen van financieringsmiddelen kan worden behaald, terwijl tevens de noodzakelijke financieringsbronnen moeten kunnen worden aangeboord. De particuliere verbruiker zal veelal een betrekkelijk korte „pay-off“-periode wensen, alvorens tot de investering over te gaan, b.v. omdat hij ervan uitgaat de woning waarin hij energiebesparende investeringen heeft verricht, maar een beperkt aantal jaren te bewonen. Tevens kan het hem ontbreken aan voldoende inzicht in het toekomstig voordeel dat kan worden behaald.

Zijn op grond van privaateconomische overwegingen vele besparingsmaatregelen nog niet of nauwelijks aantrekkelijk, nationaal-economisch ligt de situatie anders. Hierop is met nadruk gewezen in het onlangs verschenen rapport *Naar verminderd energieverbruik in de gebouwde omgeving van de Landelijke Stuurgroep Energie Onderzoek (LSEO) 1*. We moeten daarbij in de eerste plaats denken aan het grote positieve effect op de werkgelegenheid dat volgens de LSEO van het door haar voorgestelde onderzoeken besparingsprogramma voor energiegebruik in huizen en gebouwen uitgaat. Bij maximale besparing zouden tot het jaar 2000 1,2 mln. manjaren extra werk voor de Nederlandse industrie worden gecreëerd. Zou daarentegen het onderzoek- en besparingsprogramma achterwege worden gelaten, dan zou, als gevolg van de hogere import van energiedragers en de uiteindelijk toch noodzakelijke import van nieuwe besparingstechnieken en -apparatuur, de betalingsbalans daarvan een sterk negatieve invloed

ondervinden. De kosten en inspanningen voor het LSEO-programma zijn evenwel niet gering. Gedurende ca. 20 jaar zal ieder jaar omstreeks 3% van het nationaal inkomen moeten worden gereserveerd alleen al voor de energiebesparing in de huizen- en gebouwensector (die ca. 35% van het totale binnenlandse energieverbruik voor zijn rekening neemt).

Het geconstateerde belangrijke verschil tussen maatschappelijk en privaateconomisch rendement van energiebesparingsmaatregelen leidt tot de gevolgtrekking dat een rol voor de overheid is weggelegd in de besparingsstimulering. De overheid beschikt over verschillende instrumenten ter bevordering van energiebesparing: prijzen en heffingen, (wettelijke) voorschriften, voorlichting en subsidies. Op het symposium „Energiebeleid en economie“ op 22 maart jl. in Delft betoogde Dr. J. W. H. Geerlings, directeur algemeen energiebeleid van het Ministerie van Economische Zaken, dat de overheid in de toepassing van deze instrumenten marktconformiteit nastreeft. De mogelijkheid om met prijzen te manipuleren is evenwel zeer gering. Terecht werd bij dezelfde gelegenheid door Drs. W. A. J. Bogers, voorzitter van de raad van bestuur van DSM, gepleit voor grote voorzichtigheid met dit instrument. Het belang van energie-intensieve bedrijfstakken (chemie, glastuinbouw e.d.) voor de nationale economie is te groot en de concurrentieverhoudingen in die sectoren zijn te delicaat, om veel manoeuvreerruimte op het prijzenfront te laten. Slechts in het kader van een industriepolitiek op lange termijn zou men kunnen overwegen of afremming van energie-intensieve productie in Nederland niet gewenst is.

Voor een marktconform beleid blijft dan het subsidie-instrument over. Er zijn thans vijf subsidieregelingen: 1. voor isolatie van woningen en gebouwen; 2. voor stadsverwarming; 3. voor energiebesparing in bedrijven; 4. voor kosten van consultants; 5. voor demonstratieprojecten. De ervaringen van Economische Zaken met deze regelingen zijn positief. De ca. f. 100 mln. subsidies aan bedrijven hebben geleid tot een besparing van bijna 1 mrd. m³ aardgas, terwijl ook de subsidies aan particulieren al een besparing van 2 mrd. m³ aardgas hebben bewerkstelligd.

Het instrument van de voorlichting lijkt nog niet volledig te worden benut. De LSEO heeft erop gewezen dat de „maatschappelijke inbedding“ van energiebesparende objecten van essentieel belang is, voordat deze op grote schaal invoering zullen kunnen vinden. Met betrekking tot het bevorderen van een energiebewuste houding en het verbreiden van kennis van besparingsmogelijkheden kan nog heel wat werk worden verricht. Noodzakelijk werk, waarbij erg veel mensen moeten worden bereikt. Tenslotte zijn zij het die het licht zullen moeten uitdoen en de verwarming lager zetten.

L. van der Geest

1) LSEO, *Naar verminderd energiegebruik in de gebouwde omgeving*, Voorstel voor een nationaal onderzoekprogramma op het gebied van rationeel energiegebruik in de gebouwde omgeving door de LSEO Koördinatie-Kommissie OREGO, 's-Gravenhage, 1978.

Inhoud

<i>Drs. L. van der Geest:</i> Energiebesparing	313
Column Bezuinigen en saneren, door Prof. Dr. F. Rogiers	315
<i>Prof. Dr. W. Driehuis en Prof. Dr. A. van der Zwan:</i> De voorbereiding van het economisch beleid, kritisch bezien (III). In- leiding	316
Vacatures	319
<i>Drs. J. G. Odink:</i> De nieuwste ontwikkelingen in de Nederlandse personele inkomens- verdeling	320
<i>Drs. B. Bos, Drs. R. H. Ketellapper, Prof. Dr. M. A. Kooyman en Drs. W. Voorhoeve:</i> De Grecon-voorspellingen voor 1978	325
Geld- en kapitaalmarkt Kredietverlening en liquiditeitscreatie in 1977, door Drs. R. A. R. van den Bosch	328
Europa-bladwijzer Literatuurkroniek, door Drs. E. A. Mangé	331
Toets op taak De overheid en het kamperen, door Drs. J. Walrecht	334
Boekennieuws R. Embrechts en A. Taymans: Reële internationale economie, door Drs. F. B. van der Toorn	337
Mededelingen	338

Het nieuws staat in de krant, ESB legt het verband.

Hierbij geef ik mij op voor een abonnement op *Economisch Statistische Berichten*.

NAAM:
STRAAT:
PLAATS:
Evt.: no. collegekaart (studentenabonnement):
Ingangsdatum:

Ongefrankeerd opzenden aan*: ESB,
Antwoordnummer 2524
3000 VB ROTTERDAM Handtekening:

*Dit adres alleen gebruiken voor opgeven van abonnementen.

Redactie.

*Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. van der Geest.
Redactie-medewerker: T. de Bruin.*

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
3062 PA Rotterdam; kopij voor de redactie:
postbus 4224 3006 AE Rotterdam.
Tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 137,28 per kalenderjaar
(incl. 4% BTW); studenten f. 96,72,
(incl. 4% BTW), franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).
Abonnementen kunnen ingaan op elke
gewenste datum, maar slechts worden
beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: Abonnementen en contributies
(na ontvangst van stortings/giro-
acceptkaart) op girorekening no. 122945,
of op bankrekeningno. 25.50.56.877 van
Bank Mees & Hope NV, Coolsingel 93,
3012 AE Rotterdam; t.n.v. Economisch
Statistische Berichten te Rotterdam.

Losse nummers: Prijs van dit nummer f. 3,30
(incl. 4% BTW en portokosten).
Bestellingen van losse nummers
uitsluitend door overmaking van de hierboven
vermelde prijs op girorekening no. 122945
t.n.v. Economisch Statistische Berichten
te Rotterdam met vermelding
van datum en nummer van het gewenste
exemplaar.

Advertentieverkoop:

Roelants/EPR
Postbus 53021
2505 AA Den Haag
Telefoon (070) 50 33 00
Telex 33101

Alle orders worden afgesloten en
uitgevoerd overeenkomstig de
Regelen voor het Advertentiewezen.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
3062 PA Rotterdam, tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:

Arbeidsmarktonderzoek
Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek

Bezuinigen en saneren



In een midden maart 1978 vrijgegeven document heeft de Commissie van de EG een balans opgemaakt over de convergentie (het Verdrag van Rome schrijft een coördinatie voor) van het economisch beleid der lidstaten in 1977. Er wordt vastgesteld dat:

- de lidstaten in 1977 wederom hun sterke onderlinge afhankelijkheid hebben onderschat;
- de intensiteit en de doeltreffendheid van de convergerende maatregelen niet in verhouding stonden tot de problemen die de huidige economische crisis kenschetsen op het vlak van de stabilisering en de herstructurering;
- er een „poging” werd ondernomen om de instrumenten van economische politiek af te stemmen op de algemene oriëntaties die door de Raad werden gewenst.

Overigens krijgt België van de Commissie een aanmoedigend schouderklopje: het beleid was globaal genomen in overeenstemming met de aanvaarde EG-oriëntaties. De ondersteuning van de koopkracht en van de economische activiteit door het begrotingsbeleid nam in 1977 t.o.v. 1976 in belangrijke mate toe. De stijging van de uitgaven vloeide inderdaad in het bijzonder voort uit de overdrachten aan de gezinnen, terwijl de weerslag van de overheidsinvesteringen beperkt bleef vanwege de daling van de investeringen van gemeenten (in verband met samensmelting). De netto financieringsbehoeften van de overheid, in 1976 4,9% van het BNP, steeg tot 5,6% in 1977. Het deficit op de lopende verrichtingen — de aanvankelijk ingediende begroting voorzag een evenwicht! — beliep uiteindelijk Bfr. 75 mrd., terwijl de balans van de kapitaalverrichtingen een negatief saldo te zien gaf van Bfr. 86 mrd.; de staatschuld nam toe met Bfr. 167 mrd. (in 1976: Bfr. 130 mrd.) 1).

Minister G. Geens deelde eveneens mede dat de Rijksmiddelenbegroting 1978, ingediend in oktober 1977 met een lopend deficit van Bfr. 24 mrd., moest worden herzien, omdat het (nieuwe) economisch budget, opgesteld door het

Planbureau, tot de bevinding komt dat het BNP niet zal groeien met 11,2% (3% in volume en 8% in prijzen), maar met 9,3% (3,4% in volume en 5,7% prijsstijging). De lagere inflatiegraad en de gewijzigde berekeningsbasis 1977 vertalen zich in geringere ontvangsten ten belope van Bfr. 35 à 40 mrd., waardoor het saldo van de courante verrichtingen ongeveer Bfr. 65 mrd. zou bedragen. Daarbij dienen nog te worden gevoegd de onvermijdelijke extra kredieten, zodat men van een deficit van Bfr. 100 mrd. gewaagt. De kapitaalmarkt zal dan ook sterk worden aangesproken voor de dekking van het netto financieringsstekort van Bfr. 220 mrd. (onderschat?). Een begrotingstekort is in de huidige omstandigheden zeker niet te vermijden en kan zelfs, economisch beschouwd, als volkomen te rechtvaardigen worden beoordeeld. Maar is de omvang wel aanvaardbaar? Neen, zegt men algemeen.

Staatssecretaris Mark Eyskens deelde enkele dagen geleden mede dat, op grond van een prognose uitgewerkt door het Planbureau — op basis van vrij gunstige economische hypothesen en zonder rekening te houden met nieuwe (uitgaven-)initiatieven — de lopende tekorten zich als volgt zouden ontwikkelen (minimaal):

1979:	Bfr. 97 mrd.
1980:	Bfr. 78 mrd.
1981:	Bfr. 50 mrd.

Dit komt neer op een totaal van Bfr. 470 mrd. voor de periode 1975-1981.

De openbare financiën lopen dus uit de hand en er bestaan maar weinig uitwegen. De gemakkelijkste, maar voor de meeste landgenoten minst aangename, is de verhoging van de belastingen. Er bestaat geen twijfel over dat dit instrument zal worden gehanteerd. Nochtans blijken alle partijen en de regering overtuigd te zijn dat de fiscale grens reeds

zo hoog ligt, dat ze moeilijk straffeloos kan worden overschreden.

Op korte termijn dient de regering dus te denken aan bezuinigingen, maar de sanering van de overheidsfinanciën is een aangelegenheid van middellange termijn, met een sterk meerjarenprogramma voor de intoming van de uitgaven. De bezuinigingen voor 1978 zullen tegelijk in alle rubrieken van de begroting moeten worden uitgevoerd. De oefening, die de regering tijdens het Paasverlof zal moeten ondernemen, kan dan de aanloop zijn voor het meerjarenprogramma. Hierbij zullen de sociale partners moeten worden geraadpleegd. En hoewel de vakbonden nu reeds hebben gezegd dat zij niet willen verzaken aan de „verworven rechten”, mag men zich niet ontveinzen dat serieuze bezuinigingen en saneringen slechts kunnen plaatsvinden in de rubrieken overdrachten aan bedrijven (lees: voor het grootste gedeelte aan deficitaire overheidsbedrijven) en overdrachten aan gezinnen. Dat hierbij heel aandachtig zal moeten worden gewikt en gewogen in de sociale zekerheid ligt voor de hand. Een heroverweging van het hele stelsel, moet uiteindelijk leiden tot bezuinigingen, aangezien velen de mening zijn toegedaan dat er wordt „overdreven” in praktisch alle takken.

Het zal hard aankomen, maar het is onvermijdelijk!

1) Bovenstaande gegevens werden medege-deeld door minister van Financiën G. Geens in het parlement op 14 februari 1978.

De voorbereiding van het economisch beleid kritisch bezien (III)

Inleiding

PROF. DR. W. DRIEHUIS
PROF. DR. A. VAN DER ZWAN

1. Op onze wenken bediend

In de artikelen „De voorbereidingen van het economisch beleid kritisch bezien” (I en II) hebben wij een brede discussie bepleit 1). Mede dank zij de moeite van de redactie van *ESB* zijn we op onze wenken bediend. Niet alleen de redacteurs van *ESB* zijn we voor hun inspanningen erkentelijk, ook degenen die met ons in debat zijn getreden: Vermaat, Peters, Schouten, Den Hartog en Weitenberg en zijdelings ook Kloek 2). Hun reacties willen we dan ook open en met zorgvuldigheid tegemoet treden. Dat is niet hetzelfde als hen tegemoet komen waar fundamentele verschillen van inzicht ons gescheiden houden, maar wel het vermijden van twist-zieke kleingeestigheid. Onze opponenten zijn ons daarin voorgegaan. Niet dat ze zich altijd welwillend hebben opgesteld — dat hebben wij ook niet steeds —, maar zij waren wel bereid stellingen te verdedigen en daarbij de zakelijke inzet van de discussie de boventoon te laten voeren.

Persoonen, instellingen en hun integriteit zijn hier niet in het geding, maar opvattingen, methoden van onderzoek e.d. Wij willen dat hier nog eens met nadruk stellen, omdat ons op dat punt verwijten zijn gemaakt en niet alleen door de genoemde deelnemers aan het debat. Van uiteenlopende kanten zijn ons namelijk interne discussiestukken en nota's toegezonden en hebben ons talloze mondelinge reacties bereikt waarin een dergelijk verwijt klonk. De tegenwerping dat wij dat op z'n minst niet bedoeld hebben, is in zo'n situatie niet helemaal afdoende; daarom willen wij hier nog eens nadrukkelijk verzekeren dat wij niet beoogd hebben personen of instellingen in opspraak, dan wel theorieën op niet-wetenschappelijke wijze in diskrediet te brengen. Wel hebben wij de intentie gehad zakelijk te kritiseren zonder daarbij de gebruikelijke terughoudendheid in acht te nemen.

Die kan men namelijk op uiteenlopende wijze waarderen; sommigen zien er een vorm van wellevendheid in, wij menen er een misplaatste gemakzucht in te onderkennen: terughoudendheid in ruil voor non-interventie. Nu zijn die beide niet in alle situaties te veroordelen, maar wel — naar wij menen — in de situatie van „sluiting” zoals die zich in de economische professie aan het voltrekken was. Opvattingen en overtuigingen over de oorzaken van de werkloosheid werden „rondgezongen” en „teruggespeeld”, vaak in de meest stereotype vormen. Dat gesloten circuit produceerde nog slechts een bevestiging van de gelanceerde inzichten, gebaseerd als het was op „*reinforcement*”. Dissonante informatie dreigt in zo'n situatie te worden gereduceerd tot ruis, zodat dissidenten wel gedwongen worden beleefdheidsfrases overboord te zetten en een steen in de tot stilstand gekomen vijver te werpen, in de hoop dat de rimpeling verdere beweging zal bewerkstelligen. Alvorens na te gaan wat daarvan is terechtgekomen, hebben wij ons afgevraagd: was onze kritiek steeds rechtvaardig c.q. was ze steeds gerechtvaardigd?

2. Was onze kritiek steeds rechtvaardig?

2.1. Jegens de onderzoekers

De bijdrage van Kloek heeft ons scherper doen zien dat er een paradoxale discrepantie kan bestaan tussen de technische merites van een model enerzijds en zijn actualiteitswaarde anderzijds. Achteraf gezien hadden we dat sterker kunnen benadrukken. Voor Vintaf-II kan men in verschillende opzichten waardering hebben, maar zoals Kloek in zijn inleiding terecht heeft geconstateerd, „vooruitgang” op het technische gebied behoeft nog niet te betekenen dat ook de beleidstoepassing daarin deelt. Kloek beoogt met zijn artikel Vintaf-II te plaatsen tegen de achtergrond van eerdere Planbureau modellen, daarbij sterk de nadruk leggend op modeltechnische aspecten. Aldus bezien vormt het artikel van Kloek een welkome aanvulling op ons betoog. Waar wij ons beperkingen hadden opgelegd m.b.t. het bestedingsblok en het loon- en prijzenblok van Vintaf-II, is in deze leemte door Kloek voorzien. Na een uiteenzetting over doelstelling, aard, schattingsproblematiek en voorspelaspecten van het jaarmodel, het conjunctuur-structuurmodel en het kwartaalmodel, komt Kloek in feite tot een kritisch betoog over Vintaf-II, dat wij zonder moeite onderschrijven. Merkwaardig is echter dat Kloek meent zijn beschouwing te moeten plaatsen tegen de achtergrond van het feit dat:

..... er rond dit model een discussie (is) ontstaan waarin van bepaalde zijden de indruk wordt gewekt dat het Centraal Planbureau thans minder zorgvuldig te werk zou gaan dan voorheen” 3).

Hoe Kloek tot deze mening komt is ons een raadsel. In ons artikel valt een dergelijke beschuldiging niet te lezen en dat geldt ook voor de bijdragen van de andere deelnemers aan het debat. Weliswaar meende een „outsider” als Pais te moeten stellen dat:

„Ondeskundig gebruik van modellen grenst aan misbruik. In zoverre een van de voornaamste punten van zorg, die in de beschouwingen van Driehuis en Van der Zwan naar voren komt, onzorgvuldig gebruik van Planbureaugegevens bij de voorbereiding van de econo-

1) W. Driehuis en A. van der Zwan, De voorbereiding van het economisch beleid kritisch bezien I en II, *ESB*, 31 augustus 1977, blz. 828-836 en 7 september 1977, blz. 856-863.

2) Zie A.J. Vermaat, Modellen, maken of breken, *ESB*, 19 oktober 1977, blz. 1016-1020; T. Kloek, Vintaf-II bezien tegen de achtergrond van eerdere planbureau modellen, *ESB*, 26 oktober 1977, blz. 1040-1045; P.J.L.M. Peters, De kernvraag blijft: in welke mate neoklassiekers, in welke mate neo-klassiek?, *ESB*, 9 november 1977, blz. 1100-1103; D.B.J. Schouten, Hoe komen we eigenlijk aan meer winst, want meer winst is op den duur meer werk!, *ESB*, 16 november 1977, blz. 1128-1131; H. den Hartog en J. Weitenberg, Econometrische modellen en economische politiek I en II, *ESB*, 14 december 1977, blz. 1236-1243 en *ESB*, 21/28 december 1977, blz. 1269-1273.

3) Kloek, t.a.p., blz. 1040.

mische planning betref, hebben zij m.i. met hun opmerkingen CPB, wetenschap en praktisch beleid dan ook een goede dienst bewezen. Het kan namelijk niet vaak genoeg worden gezegd" 4).

maar deze opmerking slaat op de *gebruikers* van CPB-modellen (ambtenaren, ministers, politieke partijen, werkgevers en werknemers) en niet op het CPB zelf. Kloek heeft blijkbaar iets willen lezen dat er niet staat. Spraken wij niet herhaalde malen met begrip over de moeilijkheden die het CPB onderzocht, resp. zou ondervinden bij het bouwen van zijn modellen? 5). Immanente kritiek op die modellen is toch alleszins legitiem, en wordt door het CPB op prijs gesteld. Het verwijt van onzorgvuldigheid is onzes inziens ongegrond.

Kloeks conclusie "... dat er op allerlei punten juist sprake is van vooruitgang" 6) kunnen wij in zeker opzicht delen als hij daarmee bedoelt dat het CPB heeft gepoogd een moeilijk theoretisch leerstuk over de heterogeniteit van kapitaal, dat algemeen realistischer wordt geacht dan de veronderstelling van homogeniteit van kapitaal, om te zetten in een empirische specificatie. Kloek is zeer onduidelijk over het antwoord op de vraag waaruit de vooruitgang m.b.t. Vintaf-II bestaat. Het enige argument dat hij aanvoert, blijkt te zijn:

..Van alle modellen van het CPB is dit model het meest doorzichtig van structuur en het helderst beschreven (...), terwijl thans bovendien de data openbaar zijn" 7).

Hij voegt daar echter onmiddellijk aan toe:

..Voor de toekomst lijkt het mij gewenst dat de verslaglegging van het Centraal Planbureau zich meer houdt aan wetenschappelijke maastaven dan ambtelijke. In concreto betekent dit o.m. dat men niet volstaat te vermelden welke hypothese men gekozen heeft, maar ook welke hypothesen men onderzocht doch verworpen heeft en wel op grond waarvan. Ook sommige data behoeven meer commentaar" 8).

Naast deze niet mis te verstane wenk is het oordeel van Kloek over Vintaf-II ook verder uitgesproken kritisch en er ontbreken argumenten die eerder genoemd positief slotoordeel staven. Hij stemt in met door ons naar voren gebrachte opmerkingen m.b.t. het aanbodblok en voegt daar zelfs nieuwe kritische opmerkingen aan toe. Ook in zijn behandeling van de overige vergelijkingen van Vintaf-II overheerst een kritische toon. Kloek dreigt bovendien uit het oog te verliezen dat de zorgvuldigheid die het CPB dient te betrachten bij de bouwtechniek niet ophoudt, en dat aan de toepassing van modellen in de beleidsvoorbereiding óók die eis dient te worden gesteld. Daarover ging onze kritiek in hoofdzaak, terwijl Kloek zich over die zaak niet verder uitlaat en volstaat met een instemmende verwijzing naar Vermaat.

Deze toont zich meer vatbaar voor onze kritiek op dit punt, maar blijft, zoals hij zelf zegt, zitten met de „droevige vraag" welk alternatief er dan resteert, resp. of een door ons bepleite langere laboratoriumfase niet op gespannen voet staat met de wens om ook voor het beleid te kunnen beschikken over het beste model dat men heeft 9). Vermaat, met Kloek in zijn spoor, gaat er kennelijk toch van uit dat modellen in beter en best kunnen worden onderscheiden op grond van hun bouwtechnische eigenschappen, los van de empirie zouden we er bijna bij zeggen, maar die uitspraak zou wellicht nieuwe misverstanden wekken. Is Vintaf-II dan niet getoetst aan de empirie? Vindt Vintaf-II niet juist zijn ontstaan en inspiratie in de „globale empirie" (Schouten)?

Deze zaak opnieuw en in zeker opzicht meer bewust overdenkend, komen we tot de conclusie dat de breuk met het verleden waarop we in onze vorige artikelen doelden, eigenlijk veel fundamenteeler is dan we daarin naar voren hebben gebracht; het gaat niet alleen om het verleggen van het uitgangspunt en/of de lengte van de laboratoriumfase, maar om een vrij fundamentele koerswijziging.

De Amerikaanse psycholoog Meehl die ook als methodoloog naam heeft gemaakt, heeft in zijn essay over de toepassing van statistische methoden in de sociale wetenschappen een onderscheid gemaakt tussen het *predictieve* versus het *structurele* gebruik 10). In beide gevallen werkt men met

In ESB van 31 augustus en 7 september jl. publiceerden de hoogleraren Dr. W. Driehuis en Dr. A. van der Zwan hun kritische artikel over de voorbereiding van het economisch beleid. Op uitnodiging van de redactie reageerde een aantal deskundigen op dit artikel. In dit kader verschenen de volgende reacties:

- Prof. Dr. A. J. Vermaat, *Modellen: maken of breken?*, ESB, 19 oktober 1977;
- Prof. Dr. T. Kloek, *Vintaf-II bezien tegen de achtergrond van eerdere planbureau modellen*, ESB, 26 oktober 1977;
- Prof. Dr. P.J.L.M. Peters, *De kernvraag blijft: in welke mate neo-keynesiaans, in welke mate neo-klassiek?*, ESB, 9 november 1977;
- Prof. Dr. D.B.J. Schouten, *Hoe komen we eigenlijk aan meer winst, want meer winst is op den duur meer werk!*, ESB, 16 november 1977;
- Prof. Drs. H. den Hartog en Prof. Drs. J. Weitenberg, *Econometrische modellen en economische politiek (I en II)*, ESB, 14 en 21/28 december 1977.

Deze week wordt het eerste deel afgedrukt van het antwoord van de heren Driehuis en Van der Zwan op de ontvangen reacties. Het is de inleiding tot hun repliek. In de eerstvolgende twee afleveringen van ESB zullen zij resp. ingaan op model-technische en beleidsmatige aspecten.

modellen en dus met een stileren van de werkelijkheid, maar in het tweede geval neemt die stileren veel *specifieker* vormen aan zonder dat die getoetst worden. Dit onderscheid lijkt ons ook in dit debat relevantie te bezitten, en we zullen dat in deel V. par. I van ons artikel nader uitwerken.

2.2. Jegens de beleidsadviseurs

In onze kritiek op de beleidsadviescolleges heeft men vooral aanstoot genomen aan de *vooringenomenheid* die wij deze instanties voor de voeten hebben geworpen. Het is jammer genoeg velen ontgaan dat wij daarbij een verschijnsel op het oog hadden dat in de economische literatuur wel wordt aangeduid als „conventionalist behaviour". Culbertson zegt daarover bijvoorbeeld:

..It is clear that economic policy actions generally are not available for unlimited use without side effects, nor fully able to achieve all of their goals. Yet the side effects or costs and opportunity costs of any such policy actions commonly are not considered systematically. In practice, certain conventional or habitual policy instruments are treated as if they were a free good, while alternative policy actions commonly are not considered at all. The approach is conventionalist, rather than analytical. Such an approach leads to failure to define optimal policies, leading to errors of the kind that it is the role of theory to prevent" 11).

4) A. Pais, *De leegte en de ruimte*, ESB, 5 oktober 1977, blz. 960.

5) Driehuis en Van der Zwan, II, t.a.p. blz. 857 en 861.

6) Kloek, t.a.p., blz. 1045.

7) Kloek, t.a.p., blz. 1043.

8) Kloek, t.a.p., blz. 1043, noot 18.

9) Vermaat, t.a.p., blz. 1020.

10) P. Meehl, *Clinical versus statistical prediction*, Minneapolis, 1954.

11) J.M. Culbertson, *Macro economic theory and stabilization policy*, Ljubljana, 1971, blz. 381.

Het verwijt van vooringenomenheid hebben we in twee opzichten gemaakt. Door de specifieke stiling van de werkelijkheid die door de CEC als enig en door de CED als dominant uitgangspunt voor de beleidsvoorbereiding is gekozen, aan de kaak te stellen. En door de binnen die enge keuze nog weer verder aangebrachte beperkingen, waardoor men heeft afgezien van een „brede technische verkenning” van beleids- en beïnvloedingsmogelijkheden en éézijdig de nadruk heeft gelegd op loonmatiging en beheersing van de overheidsuitgaven, te gispn.

Hierbij moeten wij een omissie herstellen. De CEC is in haar rapport uitvoerig ingegaan op bepaalde aspecten van het arbeidsmarktgebeuren, terwijl wij daaraan in onze kritiek goeddeels voorbij zijn gegaan. Dat was onjuist en de betreffende paragraaf had zeker in onze beschouwing betrokken moeten worden (2). Dit gezegd zijnde, menen wij niettemin te moeten vasthouden aan het door ons geformuleerde kernbezwaaar; door de reacties zijn we te dien aanzien in onze aanvankelijke mening eerder gesterkt: een aantal uitgangspunten dat men voor de beleidsvoorbereiding heeft gekozen blijft ongetoetst, zij berusten op een overtuiging, veeleer dan op een empirische onderbouwing, terwijl de gevolgtrekkingen die men er voor het te voeren beleid aan verbindt getuigen van vooringenomenheid. Op dat punt achten wij de gevoerde discussie bepaald onthullend. Met uitzondering van Schouten wordt door onze opponenten over de beperking van de overheidsuitgaven en loonmatiging geoordeeld in termen van nuttigheid en te verwachten effect, los van wat de betrokkenen ervan zullen vinden resp. hoe zij op die beperkingen zullen reageren, terwijl de door ons — bij wijze van tegenhangers — naar voren gehaalde ingreep in de afwenteling en beheersing van het z.g. incidentele loon vanwege hun onoverkomelijkheid als onwenselijk en onrealistisch van de hand worden gewezen. Waarom ook hier niet primair geoordeeld in termen van nuttigheid en effect om eventuele zegenrijke gevolgen aan de betrokkenen voor te houden ten einde hen te overtuigen?

Wensen wij door onze uitspraken twijfel te zaaien met betrekking tot de persoonlijke integriteit van de beleidsadviseurs? Allermint, maar wat zij zien als evidenties, zien wij als parti-pris. Die parti-pris bestrijken een breed gebied dat loopt van de overtuiging die men heeft ten aanzien van de oorzaken van de werkloosheid, via de manier waarop men aankijkt tegen en schattingen maakt van het „realiteitskarakter” van mogelijke maatregelen, naar de wijze waarop men door stelling te nemen in deze problematiek zelf dat realiteitskarakter bepaalt. Als belangrijke adviesorganen van de overheid uitspraken doen over het realiteitskarakter van deze of gene maatregel, dan bestempelen en bezegelen ze als het ware die maatregelen, door het loutere feit van die uitspraken. Daaraan valt overigens niet te ontkomen; die omstandigheid legt die adviesorganen daarom een heel bijzondere verantwoordelijkheid op en daarom mogen ook strenge maatstaven worden gehanteerd bij de beoordeling van adviezen die in de beleidsvorming een sleutelrol spelen.

Dat had het afgelopen voorjaar met de CED- en CEC-nota's op heel speciale wijze het geval kunnen zijn. De eerste verscheen in de verkiezingstijd, de tweede gedurende de kabinetsformatie. Door de bank genomen bestaat er slechts één maal in de vier jaar zo'n gelegenheid om richting te geven aan het economisch beleid van een regering in dit land: vlak voorafgaande aan en tijdens het formatie-overleg. Daarom ook betreuren wij dat de CED en CEC die kans hebben gemist, door na te laten op adequate wijze in te spelen op de politiek en ruimte te creëren voor een meer fundamentele benadering van de economische problematiek.

3. Was onze kritiek steeds gerechtvaardigd?

3.1. Onderzoek-technische affaires

Hebben we steeds, met name waar het Vintaf-II betreft, de

puntjes op de i geplaatst? De bijdrage van Den Hartog en Weitenberg bevat te dien aanzien stof die de moeite van het bestuderen waard is. We zullen trachten de door hen opgeworpen punten op adequate wijze recht te doen en zonder kleingeestigheid te bezien wat wij verkeerd hebben beoordeeld of laten liggen.

We zullen daarbij niet alleen de punten van kritiek van onze opponenten aanhouden, maar ook aandacht vragen voor de zaken waarop onze critici niet zijn ingegaan. Hoewel analyse en beleid, modelbouw en de toepassing van modellen in de beleidsvoorbereiding in elkaar overlopen, achten wij het toch zinvol, zoals we in deel I en II van ons artikel trouwens ook hebben gedaan, om de model-technische zaken te onderscheiden van de beleidsmatige en ze afzonderlijk te behandelen; dat gebeurt resp. in deel IV en V van ons artikel.

3.2. Beleidsmatige zaken

Op de problemen die samenhangen met de toepassing van modellen in de beleidsvoorbereiding zijn Vermaat, Schouten en Peters het meest uitvoerig ingegaan, maar blijkt hun uitlatingen onderschrijven ook Den Hartog en Weitenberg de door deze auteurs geventileerde inzichten. Hoe uiteenlopend de verschillende bijdragen qua behandelingswijze ook mogen zijn, de teneur is zonder uitzondering deze:

- Driehuis en Van der Zwan komen niet met een uitgewerkt alternatief;
- dat kunnen ze trouwens ook niet want de „kernrelatie” die aan Vintaf-II ten grondslag ligt is *model-indifferent*, uitkomsten van andere modellen die aanspraak willen maken op realiteitswaarde zullen analoge conclusies opleveren;
- Schouten voegt daar nog een ontboezeming aan toe: daarom hebben Driehuis en Van der Zwan zich wel moeten vergenoegen met te rammelen aan gevestigde inzichten, met twijfel te zaaien en met het pogen de jaargangentheorie in diskrediet te brengen. De kernrelatie, dat is de negatieve relatie tussen de reële arbeidskosten en de economische levensduur van kapitaalgoederen, lusten ze niet vanwege de beleidsimplicatie: loonmatiging ter wille van de werkgelegenheid (3).

Opvallend is dat *al* onze opponenten in dit blad ons voorts deze merkwaardige redenering voorhouden: wij begrijpen eigenlijk niet wat jullie voorhebben met af te dingen op de „kernrelatie”. Zien jullie dan niet in dat zulks als een boem-rang werkt; hoe meer je er op weet af te dingen, hoe sterker de loonmatiging zal moeten uitvallen. . . . Want de „kernrelatie” is onaantastbaar, hoe zwak het verband ook moge zijn; Barbartje zal hangen!

De tegenstellingen *verdichten* zich, omdat hier in feite alle uiteenlopende aspecten samenkomen: bestaan er onder de huidige omstandigheden ook nog andere instrumenten van economisch beleid dan wat onze opponenten beschouwen als „kern” instrumenten? Het is inderdaad juist dat wij in onze eerdere artikelen in deze reeks hebben nagelaten om een alternatief beleid te ontvouwen. Hebben we daar goed aan gedaan? Die vraag is moeilijk te beantwoorden, want had dat Schouten belet om te schrijven: zie je wel, ze lusten Vintaf-II niet, omdat daar andere dingen uitkomen dan ze kunnen gebruiken voor het beleid dat ze voorstaan?

Hebben we daar juist aan gedaan? Waarom zou het niet geoorloofd zijn om de beleidsvoorbereiding te kritiseren zonder er directe alternatieve beleidslijnen aan toe te voegen, onzientwege zonder wezenlijk andere inzichten te koesteren dan de beleidsadviseurs?

De beleidsvoorbereiding is een zaak die — ongeacht de uitgangspunten die men kiest — aan eisen van zorgvuldigheid

12) CEC-nota, par. 4, blz. 67-84.

13) Schouten, t.a.p., blz. 1128.

en wetenschappelijkheid dient te voldoen. Veel van wat wij geschreven hebben had naar voren gebracht kunnen worden door economen, die er beleidsopvattingen op na houden die totaal verschillen van de onze. Althans die illusie hebben we en dat standpunt wensen wij te verdedigen tegen de frontvorming in. Marshalls oordeel: „Economics has then as its purpose firstly to acquire knowledge for its own sake, and secondly to throw light on practical issues” 14), wordt klaarblijkelijk door de huidige generatie economen in Nederland niet gedeeld. Kritiek op Vintaf-II is best, maar wat doen we ermee?, is de stereotype vraag. Men gaat zelfs zo ver om in de door ons gegeven voorbeelden van spoorboekjes, die met een *analytisch* doel uit een geamendeerde versie van Vintaf-II werden afgeleid, onze beleidsvoorkeuren aan te wijzen. Aldus bij Vermaat en Schouten. De laatste meent dan vervolgens het „alternatieve beleid” als onuitvoerbaar, onwaarschijnlijk en onwenselijk van de hand te moeten wijzen 15). Op deze zaken komen we in deel V van ons artikel nog terug.

Ook al willen sommigen van onze opponenten ons in een andere hoek manoeuvreren, voor een belangrijk deel had onze kritiek een *immanent* karakter; ze bewoog zich niet alleen binnen een gegeven raamwerk van de beleidsvoorbereiding die haar voornaamste steun zoekt in macro-modellen en berekeningen, ze bewoog zich ook voor een belangrijk deel binnen het kader van een jaargangenmodel, dat door ons niet

princiepelijk is afgewezen, maar op onderdelen, uitwerking en toetsing, e.d. is gekritiseerd. Dit is als bezwaar tegen onze stellingname ingebracht, niet in de kolommen van dit blad weliswaar, maar het is ons van verschillende kanten voorgehouden en het is de moeite van het overdenken waard. Dus niet alleen de vraag of er andere dan de „kern” instrumenten toepasbaar zijn, de vraag naar het andere beleid dus, had ons behoren bezig te houden, ook de vraag wanneer het moment aangebroken is dat de immanente kritiek zo ernstig wordt, dat een consequente houding noodzaakt om het gegeven kader te doorbreken. Het opnieuw doordenken van deze zaken, de meer bewuste kijk die we hebben gekregen op de breuk met het verleden die in de modelbouw is opgetreden, het duidelijker voor ogen hebben van de grenzen die aan immanente kritiek zijn gesteld, de vraag naar een andere economische politiek, ze hebben ons ertoe gebracht om — in de eerste plaats voor onszelf — te speuren naar het achterste van de tong. In een slotbeschouwing, deel V, trachten we de gevoerde discussie in een perspectief te plaatsen.

W. Driehuis
A. van der Zwan

14) A. Marshall, *Principles of economics*, Londen, 1920, blz. 39.
15) Schouten, t.a.p., blz. 1130.

Vacatures

Functie: Blz.:

ESB van 8 maart

Jong econoom met kennis van de landbouw op de afdeling Algemene Economie van het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding te Wageningen	246
Beleidsmedewerker (mnl./vrl.) t.b.v. de Directie Economische Samenwerking, Bureau Economische Aangelegenheden van het Ministerie van Buitenlandse Zaken	260
Financieel econoom (mnl./vrl.) t.b.v. de Centrale Directie van de Volkshuisvesting, Directie Algemene Zaken van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	260
Bedrijfstakspecialist verkeersbedrijven (mnl./vrl.) t.b.v. de Hoofdafdeling Statistiek van Verkeer en Vervoer van het Centraal Bureau voor de Statistiek	260
Economisch medewerk(st)er op de stafafdeling van het NCIV te De Bilt	II
Beleidsmedewerker voor de sector economische aangelegenheden, verkeer en vervoer van de afdeling stadsontwikkeling van de Gemeente Voorburg	II
Hoofd afdeling financiële zaken (mnl./vrl.) t.b.v. de Rijksgebouwendienst, afdeling Financiële en Huisvestingszaken van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	III
Economisch medewerker (mnl./vrl.) t.b.v. de Rijksdienst voor het Wegverkeer, Stafafdeling Bedrijfsontwikkeling van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat	III
Medewerker bedrijvenplanologie (mnl./vrl.) t.b.v. het Directoraat-Generaal voor Handel, Ambacht en Diensten van het Ministerie van Economische Zaken	III
Directeur voor de NV PGEM te Arnhem	IV

ESB van 15 maart

Bedrijfskundige ingenieurs of economen bij de Stichting Het Nederlands Studiecentrum voor Informatica	274
Economisch medewerker (mnl./vrl.) t.b.v. de Directie Arbeidsverhoudingen, Commissie Coördinatie	

Functie: Blz.:

Arbeidsvoorwaarden en inkomensaanlegenheden bij het Ministerie van Sociale Zaken	283
Planner voor de Dienst Publieke Werken bij de afdeling Economische Zaken (Bureau Planning) van de Gemeente Amsterdam	II
Ervaren economisch onderzoeker (m/v) t.b.v. het bureau Onderzoek en Statistiek van de afdeling Economische Aangelegenheden bij het Openbaar Lichaam Rijnmond	II
Adjuncthoofd afdeling gebouwen bij het GAK Hoofdkantoor te Amsterdam	III
Adjunct-directeur bij de Rabobank te Aalsmeer	IV

ESB van 22/29 maart

Wetenschappelijk (hoofd)ambtenaar bij de vakgroep Organisatiekunde van de afdeling der bedrijfskunde van de Technische Hogeschool Eindhoven	296
Econoom voor de voorbereiding van het macro-economische beleid op korte en middellange termijn (o.a. prijsbeleid en monetaire vraagstukken) bij het Verbond van Nederlandse Ondernemingen te Den Haag	310
Hoofd hoofdafdeling industriële beleidsplanning tevens plv. directeur algemeen industriebeleid (mnl./vrl.) t.b.v. het Directoraat-Generaal voor Industrie van het Ministerie van Economische Zaken	II
Stafmedewerker economische beleidsaspecten (mnl./vrl.) t.b.v. het Directoraat-Generaal voor de Milieuhygiëne, Afdeling Economische Zaken en Beleidsontwikkeling van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne	II
Hoofd van de Hoofdafdeling „Managementondersteuning” ter Gemeentesecretarie van de Gemeente Eindhoven	III
Politiek econoom bij de Afdeling der Bouwkunde van de Technische Hogeschool te Delft	III
Wetenschappelijk medewerker macro-economie bij de Faculteit der Economische Wetenschappen, vakgroep Macro-economie van de Erasmus Universiteit Rotterdam	IV

De nieuwste ontwikkelingen in de Nederlandse personele inkomensverdeling

DRS. J. G. ODINK*

Op 22 april 1977 1) publiceerde het Centraal Bureau voor de Statistiek de „Personele inkomensverdeling 1973 (voorlopige cijfers)” en op 26 augustus 1977 2) de (personele) „Inkomensverdeling 1973”. Om een tweetal redenen zijn deze „nieuwste” cijfers belangwekkend. Ten eerste had het laatste grote onderzoek betrekking op 1967 3), zodat ons nu veel recenter materiaal ter beschikking staat. Ten tweede zijn de inkomensbegrippen alsmede de afbakening van het aantal inkomenseenheden ingrijpend gewijzigd, waardoor een aantal bezwaren, die aan het cijfermateriaal kleefden o.i. zijn weggenomen. Met name kunnen wij nu nagaan wat de invloed is van tal van aftrekposten op de inkomensverdeling.

Alvorens over te gaan tot de feitelijke analyse van de inkomensongelijkheid zullen wij eerst stilstaan bij de afbakening van het cijfermateriaal. Bij de analyse van de gegevens over 1970 en 1973 hebben wij, evenals het CBS voor 1967 3), gebruik gemaakt van de Theilcoëfficiënt. De Theilcoëfficiënt is een onbenoemd getal, dat bij totale inkomensgelijkheid gelijk is aan nul. Het grote voordeel van de coëfficiënt is de mogelijkheid van uitsplitsing van de ongelijkheid naar groepen inkomensstrekkers. Voor een nadere uiteenzetting over inkomensongelijkheidsmaatstaven in het algemeen en de Theilcoëfficiënt in het bijzonder verwijzen wij naar *Statistische en econometrische onderzoeken*, nr. 13 van het CBS.

Secundaire statistieken

De voornaamste bron van gegevens met betrekking tot de Nederlandse inkomensverdeling wordt gevormd door de CBS-statistieken van de personele inkomensverdeling. Het CBS ontleent haar statistieken aan de inkomsten- en loonbelastingadministratie. Uit de personen die uitsluitend onder de voorheffing loonbelasting vallen wordt een aselechte steekproef getrokken van ca. 3,3%. De aangiftebiljetten van inkomens boven een bepaalde grens (1966: > f. 40.000; 1970: > f. 50.000 en 1973: > f. 60.000) worden geheel opgenomen; uit de overige inkomens wordt eveneens een steekproef getrokken 4). Voor het onderzoek van 1972 heeft het CBS gebruik gemaakt van integrale kwartaaltellingen van de belastingdienst betreffende de inkomstenbelasting en een steekproef van 9,7% uit de loonbelastingkaarten 5). Deze gegevens over 1972 zijn evenwel minder gedetailleerd.

De CBS-inkomensstatistieken zijn derhalve geen primaire

statistieken, wat een aantal evidente nadelen heeft. Ten eerste komen de gegevens pas laat beschikbaar, aangezien het vaststellen van de belastbare inkomens enige jaren kan duren. Zo was op 1 juli 1975 een half procent van de aanslagen van de inkomstenbelasting over 1972 nog niet vastgesteld. Voor deze groep werden de gegevens d.m.v. extrapolatie vastgesteld 5). Voorlopige CBS-cijfers over 1973 werden dan ook pas op 22 april 1977 gepubliceerd in het *Statistisch Bulletin*. Ten tweede is de afbakening van de waarnemingen, in dit geval het aantal inkomensstrekkers, alsmede de definiëring van het inkomensbegrip niet specifiek geënt op de eisen die aan inkomensstatistieken kunnen worden gesteld. Het recente materiaal (over 1973) is op een aantal punten evenwel aanzienlijk verbeterd, hetgeen straks uit het betoog zal blijken. Ten slotte zijn tal van gegevens, die in relatie staan tot de hoogte van het inkomen, zoals de opleiding van de belastingplichtige en de duur van zijn arbeidstijd, niet in de belastingadministratie opgenomen, terwijl andere gegevens, zoals het beroep 6) van de belastingplichtige, niet erg nauwkeurig zijn, aangezien deze gegevens nu eenmaal voor de inspecteur in het geheel niet, of in ieder geval weinig, relevant zijn.

Het aantal inkomensstrekkers

Alle personen zonder inkomen (ruim de helft van de Nederlandse bevolking) worden zonder meer in de inkomensstatistieken buiten beschouwing gelaten. De gegevens betreffen uitsluitend personen die onder de inkomsten- en loonbelastingadministratie vallen. Dit betekent dat degenen die alleen een AOW- of AWW-uitkering ontvangen niet in de gegevens voorkomen. Sedert 1976 wordt over deze uitkeringen ook loonbelasting geheven, zodat in de toekomst wellicht alle AOW- en AWW-gerechtigden in de statistiek worden opgenomen. Het gaat in 1973 om naar schatting

* De auteur is wetenschappelijk medewerker van de vakgroep micro-economie aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam.

1) Personele Inkomensverdeling 1973 (voorlopige cijfers), *Statistisch Bulletin*, CBS, 33e jaargang, nr. 32, 22 april 1977.

2) Inkomensverdeling 1973, *Statistisch Bulletin*, CBS, 33e jaargang, nr. 68, 26 augustus 1977.

3) CBS, *Een analyse van de ongelijkheid van de persoonlijke inkomens in 1967*, Statistische en econometrische onderzoeken nr. 13, 's-Gravenhage, 1972, blz. 47-77.

4) *Sociale Maandstatistiek*, CBS, 1977, blz. 797.

5) De personele inkomensverdeling 1967 en 1972, *Sociale maandstatistiek*, CBS, 1975, blz. 679.

6) Zo zal een leraar economie, die als beroep leraar dan wel econoom opgeeft, in het algemeen niet gevraagd worden zijn beroepsaanduiding nader te specificeren. De vraag welke graad van bevoegdheid de leraar heeft, blijft geheel buiten beschouwing.

1 à 2% van de belastingplichtigen 2) terwijl een precieze telling in 1962 op 327.000 personen kwam (ca. 6% 7).

Anderzijds vallen tal van personen onder de belasting-administratie die slechts voor een deel van het jaar arbeid in Nederland verrichten. Deze groep van belastingbetalers kan men onderverdelen in tijdelijk werkenden (zoals vakantiewerkers) en personen met een onvolledig jaarinkomen (schoolverlaters, overledenen, immigranten, emigranten, vrouwen die in de loop van het jaar huwen). Het gaat hier, zoals hieronder zal blijken, om aanzienlijke aantallen.

Over het aantal part-timers geven de belastinggegevens geen uitsluitend, aangezien, zoals gezegd, de gegevens over de duur van de arbeidstijd ontbreken. In principe kan de scholier met uitsluitend een krantenwijk onder de belasting-administratie vallen.

Tijdelijk werkenden, personen met onvolledige jaarinkomens en part-timers zijn de voornaamste verklaring van het feit dat in 1972 van de 6.411.000 belastingplichtigen 2.482.000 (39%) een belastbaar inkomen van minder dan f. 10.000 verdienen, terwijl het minimuminkomen ongeveer f. 10.750 bedroeg. Voorts moet worden bedacht dat het inkomen van de gehuwde vrouw tot en met 1972 geheel bij dat van haar man werd geteld (evenals het niet-arbeidsinkomen van kinderen). Ter wille van de vergelijkbaarheid met voorgaande jaren telde het CBS het gehele inkomen van de gehuwde vrouw in 1973 toch bij dat van haar man (behalve t.a.v. de kerninkomens), ofschoon het arbeidsinkomen van de gehuwde vrouw sedert 1973 afzonderlijk belast wordt. In 1967 ging het om 398.000, in 1970 om 593.000 en in 1973 om 614.000 buitenshuis werkende vrouwen, naast 316.000 medewerkende vrouwen (in 1970).

Het opnemen van tijdelijk werkenden, personen met onvolledige jaarinkomens en part-timers leidt tot een vertekend beeld van de inkomensongelijkheid. Voor de beoordeling van de ontwikkeling van de ongelijkheidsmaatstaven in de tijd hoeft dit geen bezwaar te zijn, als hun aandeel in de loop der jaren ongeveer constant zou blijven. Dit is evenwel beslist niet het geval. Het aantal inkomensstrekkers in de CBS-statistiek steeg van 5.737.000 in 1967 naar 6.411.000 in 1972 8) (11,8%), veel meer dan de toeneming van de beroepsbevolking over dezelfde periode.

In de inkomensverdeling 1973 (en van 1970) van het CBS komen de volgende categorieën inkomensstrekkers niet voor 2):

- degenen die *uitsluitend* een inkomen uit AOW/AWW genieten (te stellen op 1 à 2% van het aantal inkomensstrekkers);
- tijdelijk werkenden (vakantiewerkers e.d.);
- dienstplichtige militairen;
- personen werkzaam in huiselijke diensten;
- kinderen werkzaam in het bedrijf van de ouder(s);
- degenen die als inkomen uitsluitend ziekengeld, een werkloosheidsuitkering of een wezenpensioen hebben.

Het inkomen van de gehuwde vrouw is geteld bij dat van haar echtgenoot, behalve bij de bepaling van het kerninkomen, waar haar inkomen buiten beschouwing is gebleven.

Het totale aantal inkomensstrekkers bedroeg in 1973 5.889.000, waarvan 507.000 met een onvolledig jaarinkomen. Dit totaal lag 522.000 lager dan de 6.411.000 in 1972. Het verschil is grotendeels toe te schrijven aan het uit de statistiek *eliminieren* van de tijdelijk werkenden. Het feit dat in 1972 de vakantiewerkers wel en in 1973 niet worden opgenomen, maakt het vergelijken van beide jaren met betrekking tot de inkomensongelijkheid onmogelijk. In de gedetailleerde tabellen gaat het CBS verder uit van volledige jaarinkomens (5.382.000), nader onderverdeeld (zie tabel 6) naar leeftijd (jonger dan 23 jaar, 23 t/m 64 jaar, 65 jaar en ouder) en naar sociale groep (zelfstandigen, directeurs NV/NV, werknemers, gepensioneerden/zonder beroep).

De afbakening van het inkomensbegrip

De belastingdienst gaat uit van het belastbare inkomen. De CBS-statistiek voor 1972 geeft dan ook gegevens betreffende het belastbare inkomen vóór en ná aftrek van de belastingen. In de inkomensstatistiek gaat het CBS in principe uit van een drietal andere inkomensbegrippen 2):

- Totaalinkomen: omvat de inkomsten uit arbeid, eigen bedrijf (winst), vermogen, pensioen en sociale voorzieningen (incl. de kinderbijslag), *na aftrek* van fiscaal aftrek-bare kosten behoudens buitengewone lasten, giften, onverrekenende verliezen en de oudedagsreserve.
- Kerninkomen: omvat het voor de desbetreffende sociale groep typerende inkomen, te weten voor:
 - a. zelfstandigen, directeurs NV/BV en werknemers: winst, loon en andere inkomsten uit arbeid;
 - b. gepensioneerden: pensioen, lijfrente, AOW/AWW-uitkering en WAO-uitkering;
 - c. personen zonder beroep: opbrengsten van vermogen en overige inkomens (bijv. bijstandsuitkeringen).
- Bestedbaar inkomen: omvat het totaalinkomen na aftrek van belasting, verhoogd met de aftrek-bare kosten van arbeid, de aftrek-bare kosten van eigen woning, rente van schulden en kosten van geldleningen en investeringsaftrek en verlaagd met het inkomen uit eigen woning (huur-waardeforfait).

Het totaalinkomen verschilt voornamelijk van het belastbare inkomen, doordat de met de persoonlijke omstandigheden samenhangende aftrekposten niet in mindering worden gebracht. Het is van belang voor de bepaling van de ongelijkheid van de inkomsten uit alle bronnen gezamenlijk (arbeid van man en vrouw, vermogen enz.).

Voor de analyse van de verdeling van de inkomsten uit de belangrijkste bron, waarover de inkomensstrekker beschikt (in het algemeen arbeid in de ruimste zin van het woord), zijn de kerninkomens geschikt.

De besteedbare inkomens zijn een goed uitgangspunt voor de analyse van de verschillen in de bestedingsmogelijkheden. Hierbij moet worden bedacht dat de inhoud van het begrip besteedbaar inkomen ten opzichte van 1967 aanzienlijk is gewijzigd 9). Zo worden nu, in tegenstelling tot 1967, de aftrek-bare kosten van arbeid, de kosten van eigen woning, de rente van schulden wel en de inkomsten uit eigen woning niet tot het besteedbaar inkomen gerekend. Ten opzichte van het belastbaar inkomen na aftrek van belasting verschilt het besteedbaar inkomen, afgezien van bovenstaande punten, nog op de volgende punten: buitengewone lasten, giften, onverrekenende verliezen en investeringsaftrek worden (in tegenstelling tot het belastbaar inkomen) niet in mindering gebracht op het besteedbaar inkomen. Bij de analyse van het besteedbare inkomen kan men nu niet langer stellen, dat allerlei aftrekposten, die de belastingplichtige zelf in de hand heeft (rente, studiekosten, verwervingskosten enz.), de werkelijke inkomensverschillen versluieren.

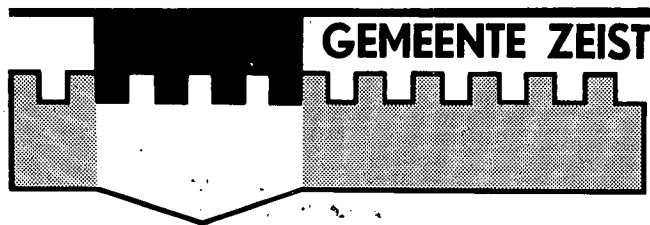
Ten slotte moeten wij erop wijzen, dat met betrekking tot 1970 en 1973 de eenmalige inkomens, welke onder een speciaal belastingtarief vallen, niet zijn meegeteld. Het merkwaardige beeld waarbij, boven een zekere grens (ca. f. 90.000), de gemiddeld betaalde inkomstenbelasting niet langer toenam met het inkomen 10), is dan ook verdwenen. Eenmalige inkomens werken sterk vertekend aangezien zij meestal betrekking hebben op vele jaren (verkoop „goodwill” na 40

7) Centraal Planbureau, *De personele inkomensverdeling 1952-1967*, Monografie no. 19, 's-Gravenhage, 1975, blz. 27.

8) *Sociale Maandstatistiek*, 1975, blz. 679.

9) CPB, t.a.p., blz. 21-24.

10) F. de Kam, *Betalen is voor de dommen*, Amsterdam 1977, blz. 110.



Bij de afdeling stedenbouw van de dienst van openbare werken kan de sectie stedenbouwkundig onderzoek worden uitgebreid met een

planologisch onderzoeker/ onderzoekster

FUNCTIE-INFORMATIE:

De aan te stellen functionaris zal worden belast met:

- het bijhouden van statistische documentatie;
- het verzamelen en bewerken van onderzoeksgegevens;
- het in samenwerking met anderen verrichten van onderzoek ten behoeve van bestemmingsplannen, sanerings- en rehabilitatieplannen;
- het rapporteren over onderzoekresultaten;
- het verstrekken van informatie aan derden.

FUNCTIE-EISEN:

De gedachten gaan uit naar een functionaris, die in het bezit is van:

- het diploma planologisch onderzoeker of een diploma van een opleiding op een vergelijkbaar niveau;
- praktijkervaring op onderzoekgebied;
- kennis van statistische methoden en technieken;
- vaardigheid in het schriftelijk rapporteren;
- goede contactuele eigenschappen;
- voldoende zelfstandigheid voor het opzetten van onderzoekswerkzaamheden.

SALARIERING:

Afhankelijk van opleiding en ervaring beweegt het salarisniveau zich tussen f 2321,— tot f 2844,— per maand (commies).

Schriftelijke sollicitaties binnen veertien dagen na het verschijnen van dit blad te richten aan de directeur van openbare werken, Dribergseweg 2 te Zeist.

jaar werken enz.). Wel moet worden bedacht dat deze inkomens veelal aan de categorieën directeurs NV/BV en zelfstandigen toevallen.

De ontwikkeling van 1970 naar 1973

Het CBS geeft met betrekking tot het totaalinkomen (inclusief de onvolledige jaarinkomens) frequentieverdelingen van 1970 en 1973 met 27 respectievelijk 28 klassen. In tabel 1 geven wij over beide jaren enkele kerngegevens (voor de frequentietabellen verwijzen wij naar het *Statistisch Bulletin* van 26 augustus 1977).

Tabel 1. Kerngegevens met betrekking tot de personele inkomensverdeling van 1970 en 1973

	1973	1970	Mutatie in % t.o.v. 1970
Totaalinkomen (in 1.000 gld.)	108.314.776	75.034.108	44,4
Aantal inkomensstrekkers	5.889.360	5.630.955	4,6
Gemiddeld inkomen (in gld.)	18.391	13.325	38,0
Theilcoëfficiënt	0,2565	0,2924	-12,3

Het gemiddelde inkomen is, zoals te verwachten was, fors gestegen. Wat de inkomensongelijkheid op basis van de Theilcoëfficiënt betreft valt een forse daling op: 12,3%. Dit is een gemiddelde daling van 4,1% per jaar. Pen en Tinbergen hebben vastgesteld, dat het merendeel van een 25-tal ongelijkheidsmaatstaven in de periode 1938-1972/1976 gehalveerd is (1); dit komt overeen met een daling van circa 1,8 à 2% per jaar. De daling voor de periode 1970-1973 is aanzienlijk groter. Ter vergelijking hebben wij de daling van de Theilcoëfficiënt berekend op basis van decielindelingen in een drietal voorafgaande perioden, waarvan begin- en eindjaren per periode steeds vergelijkbaar zijn (2), alsmede op basis van de decielindeling van de voorlopige gegevens betreffende de periode 1970-1973.

Tabel 2. Gemiddelde jaarlijkse procentuele daling van de Theilcoëfficiënt

Periode	Decielen	Frequentietabellen a)
1954-1959	1,4	4,1
1959-1967	1,7	
1967-1972	2,7	
1970-1973	3,2	

a) Aangezien begin- en eindperiode hier niet steeds vergelijkbaar zijn, vermelden wij geen verdere gegevens.

Bovenstaande tabel wijst op een stijgende nivellerings-tendentie. In het licht van vaak geuite opinies is het opmerkelijk, dat deze sterke en toenemende nivellering is gerealiseerd onder regeringen van liberaal-confessionele signatuur.

De onvolledige jaarinkomens

Tabel 3. Volledige en onvolledige jaarinkomens 1973

	Aantal	Totaalinkomen (in 1.000 gld.)
Volledige jaarinkomens ...	5.381.957	105.528.374
Onvolledige jaarinkomens ..	507.403	2.786.402
Totaal	5.889.360	108.314.776

1) J. Pen en J. Tinbergen, Hoeveel bedraagt de inkomensgalisatie sinds 1938?, *ESB*, 1976, blz. 880-884.

2) CPB, t.a.p., blz. 78, t.a.v. de cijfers voor 1954, 1959 en 1967; *Sociale maandstatistiek*, 1975, blz. 631 t.a.v. de cijfers voor 1967 en 1972.

De vergelijking van de tabellen met en zonder opnemings van de onvolledige jaarinkomens levert een interessant resultaat op. Het gaat in totaal om 507.403 personen die een onvolledig jaarinkomen genieten. Zij verdienen samen f. 2.786.402.000, d.w.z. gemiddeld f. 5.491. Dit is laag, als wij veronderstellen dat immigratie, emigratie en overlijden min of meer verspreid in de tijd plaatsvinden. Kennelijk overheersen de schoolverlaters, met een gering inkomen, het beeld. Een van de belangrijke voordelen van het materiaal over 1973 ten opzichte van het materiaal over 1967 is de eliminatie van deze onvolledige jaarinkomens, die immers de werkelijke inkomensverdeling vertekenen.

De onvolledige jaarinkomens zijn uitsluitend ten behoeve van de klasse-indeling door het CBS naar jaarbasis opgehoogd. Per klasse is te bepalen hoeveel procent van de belastingplichtigen een onvolledig jaarinkomen had. Tabel 4 geeft een grove indicatie van de procentuele aandelen van de onvolledige jaarinkomens in de verschillende inkomensklassen.

Tabel 4. Absolute aantallen en aandelen van onvolledige jaarinkomens in verschillende inkomensklassen

	Aantal	In procenten van het totale aantal personen per inkomensklasse
negatief - 10.000	301.593	22,3
10.000 - 20.000	165.287	6,2
20.000 - 50.000	35.761	2,1
50.000 - 100.000	3.189	2,1
100.000 - 500.000	1.422	4,2
500.000 en meer	151	24,9
Totaal	507.403	8,6

Het grote aandeel in de laagste inkomensklasse ligt voor de hand, gezien het geringe inkomen dat schoolverlaters in het algemeen verdienen. Het exceptionele aandeel in de klasse van inkomensstrekkers boven een half miljoen gulden is eveneens zeer opvallend, te meer daar incidentele inkomens niet worden meegeteld. Het lijkt of hier sprake is van belastingvlucht.

De verschillende inkomens en de inkomensverdeling in 1973

Zoals uit tabel 5 blijkt ontlopen het kerninkomen en het totaalinkomen elkaar niet veel. Het totaalinkomen ligt gemiddeld slechts 3,1% hoger dan het kerninkomen. De oorzaak is enerzijds te vinden in een aantal aftrekposten dat bij het totaalinkomen wel en bij het kerninkomen niet in mindering wordt gebracht, anderzijds in het hoge aandeel dat de inkomsten uit „arbeid in ruime zin” nu eenmaal uitmaken van het totaalinkomen.

Tabel 5. Volledige jaarinkomens in 1973

	Absoluut (in 1.000 gld.)	Gemiddeld (in gld.)	Theilcoëfficiënt
Totaalinkomen:			
— voor belasting	105.528.374	19.607	0,2324
— na belasting	85.926.772	15.966	0,1490
Kerninkomen	102.389.458	19.025	0,2275
Besteedbaar inkomen	91.139.477	16.934	0,1527

Interessanter is wellicht het feit dat het besteedbaar inkomen een aanzienlijk stuk hoger ligt dan het totaalinkomen na belasting (6,1%). De reden is voornamelijk gelegen in de aftrekposten die bij de berekening van het totaalinkomen wel en bij de berekening van het besteedbaar inkomen niet in mindering worden gebracht. Het verschil zou nog groter zijn wanneer het besteedbaar inkomen geplaatst werd tegenover het belastbare inkomen na belasting. Deze informatie geeft het CBS in het *Statistisch Bulletin* van 26 augustus 1977 niet.

De Theilcoëfficiënt laat wat het totaalinkomen (in 1973)

betreft een daling zien van 9,1% als gevolg van de eliminatie van de onvolledige jaarinkomens. De belasting doet de ongelijkheid met nog eens 35,9% dalen, waarmee de zeer lage waarde van 0,1490 (voor de Theilcoëfficiënt met betrekking tot de totaalinkomens na aftrek van belasting) wordt bereikt. De ongelijkheid van de kerninkomens verschilt weinig van die van de totaalinkomens, wat de indruk versterkt dat overige inkomensbronnen een vrij onbelangrijke rol zijn gaan spelen.

Het meest opvallende resultaat is evenwel het geringe verschil in ongelijkheid tussen totaalinkomens na belasting (TC = 0,1490) en besteedbare inkomens (TC = 0,1527). Ondanks veel geuite beweringen (13) over de enorme omvang van aftrekposten in de hogere inkomensklassen, blijkt dit in feite enorm mee te vallen. Het verschil in ongelijkheid volgens de Theilcoëfficiënt bedraagt slechts 2,5%!

De invloed van leeftijd en sociale groepen

Het CBS geeft een nadere uitsplitsing van trekkers van een volledig jaarinkomen naar drie leeftijdsgroepen en vier sociale groepen, zowel ten aanzien van de kerninkomens als van de besteedbare inkomens. In tabel 6 geven wij gemiddelden, aandelen in het aantal inkomensstrekkers, aandelen in het inkomen (14), alsmede de Theilcoëfficiënten.

Tabel 6. Kerninkomen en besteedbaar inkomen naar leeftijd en sociale groep (1973)

	Aantal in %	Kerninkomen			Besteedbaar inkomen		
		in %	gemiddeld in gld.	Theilcoëfficiënt	in %	gemiddeld in gld.	Theilcoëfficiënt
Jonger dan 23 jaar	11,60	6,15	10.105	0,0878	5,72	8.360	0,0767
23 t/m 64 jaar	69,67	82,43	22.502	0,1893	80,10	19.463	0,1229
waarvan							
zelfstandigen	8,53	14,73	32.641	0,3729	11,92	23.473	0,2224
directeuren							
NV/BV	1,21	3,55	55.995	0,2439	2,92	40.213	0,1211
werknemers	51,44	58,68	21.728	0,0843	59,18	19.522	0,0730
gepensioneerden/ zonder beroep	8,49	5,46	12.247	0,1748	6,07	12.126	0,1402
65 jaar en ouder	18,73	11,42	11.613	0,2020	14,18	12.838	0,1269
Totaal	100	100	19.025	0,2275	100	16.934	0,1527

In tabel 7 is de bijdrage van de ongelijkheid binnen en tussen de leeftijds- en sociale groepen berekend in procenten van de totale ongelijkheid, zowel ten aanzien van het kerninkomen als van het besteedbaar inkomen.

Tabel 7. Bijdrage van de ongelijkheid binnen en tussen leeftijds- en sociale groepen (in %) tot de totale ongelijkheid

	M.b.t. kerninkomen		M.b.t. besteedbaar inkomen	
Jonger dan 23 jaar	2,4	2,4	2,9	2,9
23 t/m 64 jaar	68,6		64,5	
waarvan				
zelfstandigen		24,1		17,4
directeuren NV/BV		3,8		2,3
werknemers		21,7		28,3
gepensioneerden/ zonder beroep		4,2		5,6
65 jaar en ouder	10,1	10,1	11,8	11,8
Tussengroepsongelijkheid				
naar leeftijd	18,9	18,9	20,9	20,9
naar sociale groep		14,7		10,9
Totaal	100	100	100	100

13) Zie onder meer F. de Kam, t.a.p., blz. 106 en N. H. Douben, *Het verdeelde inkomen*, Deventer, 1970, blz. 95 e.v.

14) Aangezien in de formule van de Theilcoëfficiënt logaritmen voorkomen is werken met negatieve inkomens niet mogelijk. Wij hebben derhalve zowel voor de berekeningen van de Theilcoëfficiënten als voor de berekening van de inkomensfracties de negatieve inkomens steeds gelijk aan nul gesteld. D.w.z. wij hebben die inkomens niet meegeteld, wel het aantal inkomensstrekkers.

De onderverdeling naar slechts drie leeftijdsgroepen levert zeer frappante resultaten op. De belastingplichtigen in de leeftijdsklasse van 23 t/m 64 jaar verdienen gemiddeld veel meer dan de jeugdigen (meer dan tweemaal zoveel) en 65-plussers (bijna tweemaal zoveel kerninkomen; ruim anderhalf maal zoveel besteedbaar inkomen). Circa 20% van de totale ongelijkheid is dan ook aan de leeftijdsverschillen toe te rekenen. In 1967 was 25% van de totale ongelijkheid met betrekking tot de totaalinkomens aan leeftijd toe te schrijven; toen werden evenwel 8 leeftijdsklassen onderscheiden (15). Bedacht moet worden, dat deze inkomensverschillen gepaard gaan met verschillen in gezinsgrootte. Wanneer bijvoorbeeld het besteedbaar inkomen per gezinslid (of per „gewogen” gezinslid) wordt genomen zal de ongelijkheid op grond van leeftijd vermoedelijk aanzienlijk afnemen.

De ongelijkheid binnen de diverse leeftijdsgroepen vertoont een opmerkelijk beeld. De ongelijkheid bij de jeugdigen is opvallend geringer dan die bij 23 t/m 64-jarigen en 65-plussers (voor kerninkomens minder dan de helft). Dit is vermoedelijk toe te schrijven aan de homogeniteit van deze groep (weinig zelfstandigen en directeuren van NV/BV). In de totale ongelijkheid is de bijdrage van de jeugdigen (11,6% inkomenstrekkers) dan ook zeer gering (2 à 3%). De ongelijkheid bij 65-plussers is zowel ten aanzien van de kerninkomens als van het besteedbaar inkomen het hoogst. In de totale ongelijkheid is de bijdrage van de 65-plussers (18,7% van de inkomenstrekkers) circa 10 à 12%; van de 23 t/m 64-jarigen (69,7% van de inkomenstrekkers) 64 à 69%.

De onderverdeling in sociale groepen maakt het CBS uitsluitend voor de 23 t/m 64-jarigen. De verschillen tussen de sociale groepen zijn zeer groot. Zo bedraagt het kerninkomen van directeuren gemiddeld ruim 4,5 maal zoveel als dat van gepensioneerden/zonder beroep en 2,9 maal het gemiddelde van alle inkomenstrekkers gezamenlijk. Evenwel moet worden bedacht dat het gemiddelde kerninkomen van directeuren in 1967 4,4 en in 1970 3,8 maal zo groot was als dat van alle inkomenstrekkers gezamenlijk. Ofschoon de oprichting van nieuwe BV's hier een rol zal spelen (16) menen wij toch dat er sprake is van een aanzienlijke nivellering in de tijd. Gezien het relatief geringe aantal directeuren (1,2% van het aantal inkomenstrekkers) is de bijdrage in de totale ongelijkheid ook niet groot (3,8% met betrekking tot kerninkomen, 2,3% met betrekking tot besteedbaar inkomen).

De bijdrage van de groep zelfstandigen is daarentegen zeer aanzienlijk (24,1% resp. 17,4%). Deze groep wordt zowel gekenmerkt door een grotere omvang (8,5% 17) als door een aanzienlijk hogere binnengroepsongelijkheid (0,3729 voor het kerninkomen). Deze hoge binnengroepsongelijkheid is toe te schrijven aan de heterogeniteit van deze groep, die onder meer is onder te verdelen in de vrije beroepen (in 1967 6,9 maal het gemiddelde inkomen) en de overige zelfstandigen (in 1967 1,8 maal het gemiddelde) (18).

De groep werknemers (van 23 t/m 64 jaar) wordt gekenmerkt door de laagste binnengroepsongelijkheid (0,0843 resp. 0,0730). Desondanks is de invloed van deze groep op de ongelijkheid toch nog zeer groot (21,7% resp. 28,3%) als gevolg van de relatief grote omvang van deze groep (51%).

De vergelijking tussen kerninkomen en besteedbaar inkomen levert een forse verschuiving op wat betreft de relatieve aandelen in de totale ongelijkheid. Het aandeel van directeuren en zelfstandigen is bij het besteedbaar inkomen aanzienlijk lager dan bij het kerninkomen (terwijl de TC voor het totaal met betrekking tot het besteedbaar inkomen 33% lager ligt dan de TC met betrekking tot het kerninkomen!). Dit wordt veroorzaakt door zowel een aanzienlijke daling van de binnengroepsongelijkheid voor beide groepen als een aanzienlijke daling van hun inkomensandelen. Hier speelt ongetwijfeld de progressieve belastingheffing een belangrijke rol.

Samenvattend kunnen wij stellen dat de belangrijkste

determinanten van de inkomensongelijkheid zijn: de bijdrage van de zelfstandigen (zeer hoge binnengroepsongelijkheid), de werknemers (zeer hoog inkomensaandeel) en de leeftijdsverschillen. Dat de ongelijkheid tussen de sociale groepen pas op de vierde plaats komt wordt veroorzaakt door het feit dat de groepen met een hoog gemiddeld inkomen een betrekkelijk gering aandeel hebben in het totale inkomen.

Conclusies

Uit de cijfers van het CBS over 1973 blijkt een voortzetting van de toenemende nivelleringstendens van de persoonlijke inkomens sedert 1954. Opmerkelijk is dat deze nivellering onafhankelijk lijkt te zijn van de politieke kleur van de kabinetten in de betrokken perioden. De cijfers van het CBS zijn op tal van punten aangepast aan de eisen die onderzoek naar inkomensongelijkheid eraan stellen. Door eliminatie van eenmalige inkomens verdwijnt het contraire beeld dat de belastingdruk bij hogere inkomens leek te vertonen. Door eliminatie van onvolledige jaarinkomens neemt de Theilcoëfficiënt met 9% af. De onvolledige jaarinkomens blijken zich in relatief grote mate onder de zeer lage inkomens (< f. 10.000 op jaarbasis) en onder de zeer hoge inkomens (> f. 500.000 op jaarbasis) te bevinden. Het laatste duidt wellicht op belastingvlucht. De belangrijke herziening van het begrip besteedbaar inkomen maakt een nadere analyse van de invloed van de posten aftrekbare kosten van arbeid, kosten van en inkomsten uit eigen woning, rente van schulden, kosten van geldleningen en investeringsaftrek, mogelijk (19). In totaal bedraagt hun gezamenlijke invloed op de inkomensongelijkheid slechts 2,5%! Dit is aanzienlijk minder dan wel eens wordt gesuggereerd.

Ook het heffen van progressieve belastingen blijkt een forse invloed te hebben: de TC na belasting ligt 36% lager dan de TC voor belasting (20). De overige, nog betrekkelijk summie-re, gegevens van het CBS maakten een nadere analyse van de TC toch mogelijk. De ongelijkheid wordt voornamelijk bepaald door de zelfstandigen (hoge binnengroepsongelijkheid), werknemers (hoog inkomensaandeel) en leeftijd (jeugdigen en 65-plussers verdienen gemiddeld aanzienlijk minder). De ongelijkheid tussen de sociale groepen komt pas op de vierde plaats (gering aantal directeuren en zelfstandigen). Opmerkelijk is ook de forse afnemende van het gemiddelde inkomen van directeuren ten opzichte van het totale gemiddelde inkomen in de loop van de tijd. De oorzaak van een veel lagere TC met betrekking tot het besteedbaar inkomen dan met betrekking tot het kerninkomen is naast de daling van de binnengroepsongelikheden ook vooral te danken aan de forse daling van het inkomensaandeel van zelfstandigen. Beide dalingen worden waarschijnlijk in hoofdzaak door progressieve belastingheffing veroorzaakt.

J. G. Odink

15) CBS, 1972, blz. 72.

16) Het aantal directeuren van een NV bedroeg in 1967 45.000 (CPB, 1975, blz. 26) tegenover 65.000 directeuren van een NV/BV in 1973.

17) J. Hartog, Inkomensongelijkheid naar beroepsgroepen, 1952-1967, *ESB*, 1976, blz. 275.

18) Om misverstanden te voorkomen wijzen wij erop dat voor de bijdrage tot de totale ongelijkheid het produkt van het inkomensaandeel en de Theilcoëfficiënt beslissend is.

19) De zojuist (eind 1977) gepubliceerde gegevens over 1970 (!) maken analoge berekeningen ons inziens eveneens mogelijk. Zie: CBS, *Inkomensverdeling 1970 en vermogensverdeling 1971*, 's-Gravenhage, 1977.

20) Voor een uitwerking van deze progressie verwijzen wij naar: J. G. Odink, Het schijntarief van de Nederlandse inkomstenbelasting als stelsel van lineaire Engelcurven, *Maandschrift economie*, jrg. 42, 1977, blz. 112-138.

De Grecon-voorspellingen voor 1978

DRS. B. BOS
DRS. R.H. KETELLAPPER
PROF. DR. M.A. KOOYMAN
DRS. W. VOORHOEVE

Evenals vorig jaar hebben een aantal Groninger econometristen met behulp van een eenvoudig korte-termijnmodel voorspellingen gedaan m.b.t. de Nederlandse economie. In dit artikel worden deze voorspellingen voor 1978 gepubliceerd. Er wordt tevens nagegaan, in hoeverre de voorspellingen voor 1977 correct waren. Verder worden een aantal kenmerken van het Groningse model (Grecon) en het model van het Centraal Planbureau (Vintaf-II) met elkaar vergeleken en worden in het kort de belangrijkste veranderingen besproken die in het Grecon-model zijn aangebracht. De auteurs zijn verbonden aan het Econometrisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen.

Voorgeschiedenis

In maart van het vorig jaar werd in *ESB* het Grecon-model gepubliceerd 1). Met behulp van het Grecon-model werden waarden van macro-economische grootheden voor 1977 geraamd, die beschouwd kunnen worden als alternatieven voor de voorspellingen van het Centraal Planbureau.

Het Grecon-model wordt door het volgende gekenmerkt:

- Alleen naoorlogs cijfermateriaal, dat in officiële CBS-statistieken is gepubliceerd, is gebruikt bij het specificeren en schatten van het model.
- De specificatie van het model en de gebruikte schattingsmethode sluiten subjectieve elementen zoveel mogelijk buiten. In concreto leidt dit ertoe, dat het model klein blijft (i.v.m. de lengte van de steekproefperiode) en tot het gebruik van alleen de kleinste-kwadraten-schattingsmethode in twee ronden.
- Bij het introduceren en handhaven van variabelen in een vergelijking is alleen gekeken naar economisch-theoretische aannemelijkheid en statistische significantie. Variabelen, die vanuit het gezichtspunt van de economische politiek zeer interessant zijn, maar waarvan de invloed statistisch gezien niet voldoende kan worden aangetoond worden niet opgenomen in de desbetreffende vergelijking. Dat is b.v. het geval met het winstinkomen in de investeringsvergelijking.

In de discussie die volgde op de publikatie van de ramingen voor 1977 en het Grecon-model zelf, werd door sommigen critici van het model een aantal punten genoemd, die konden leiden tot een betere specificatie van het model. We komen daar verderop in ons artikel op terug. Eerst willen we ons richten op de vraag of het wenselijk is, dat naast het CPB ook nog andere instanties met jaarlijkse ramingen komen.

Plaatsbepaling

Sommigen 2) hebben er reeds op gewezen, dat het maken en publiceren van jaarlijkse voorspellingen door verschillende instituten een gezonde ontwikkeling is, waarbij de bestaande situatie in o.a. West-Duitsland als voorbeeld werd genoemd; dit nog geheel los van het antwoord op de vraag, welk model „beter” is of welke voorspellingen beter uitkomen. In eerste instantie werd door de leiding van het CPB nogal kribbig gereageerd op het Groningse initiatief, maar na het luwen van de storm konden er toch ook waardevolle geluiden worden geregistreerd 3).

Naast het aantasten van de monopoliepositie van het CPB is natuurlijk vooral van belang, in hoeverre het Groningse model een eigen positie inneemt.

• Ten aanzien van de gebruikte *schattingsperiode* is er geen verschil meer. De meest recente ramingen van het CPB worden (blijkbaar 4) geleverd door het model Vintaf-II, dat alleen op de naoorlogse periode betrekking heeft, net als het Grecon-model. Het CPB-model 69-C, waarin de jaren 1923 t/m 1939 nog wel een rol van betekenis speelden, wordt voor zover wij weten, sinds kort niet meer gebruikt.

• Het Grecon cijfermateriaal is vanaf het begin op aanvraag beschikbaar geweest voor belangstellenden. Het CPB is in 1977 nog verder gegaan en publiceerde bij de presentatie van het model Vintaf-II tegelijk het gebruikte grondmateriaal 5). Dit is een bijzonder gewaardeerd gebaar van het CPB geweest. Een nog wel bestaand verschil tussen CPB en Grecon is, dat het CPB nog steeds met een aantal *zelf geconstrueerde cijferreeksen* werkt.

• Ten aanzien van de aanwezigheid van onzekere elementen in de beide modellen kan worden opgemerkt, dat het Grecon-model met één schattingsmethode gekwantificeerd is, waarbij de standaarddeviaties de onzekerheid der geschatte coëfficiënten aangeven. In Vintaf-II komen vergelijkingen voor, die met de gewone kleinste-kwadratenmethode zijn geschat, vergelijkingen die a priori coëfficiënten bevatten en

1) M.A. Kooyman, B. Bos, R.H. Ketellapper en W. Voorhoeve, Het Grecon-model 77-A voor de Nederlandse economie *ESB*, 30 maart 1977, blz. 309-311.

2) Prof. Dr. F. Hartog, Economisch beleid en het Centraal Planbureau, *Kwartalkrant Stichting Maatschappij en Onderneming*, 2 mei 1977, blz. 9; oud-minister Drs. J.P.A. Gruyters bij de opening van het symposium over econometrische modellen op 18 april 1977 in Groningen.

3) Prof. Dr. C.A. van den Beld, *De Tijd*, 20 jan. 1978.

4) In de *Macro Economische Verkenning 1978*, blz. 9 staat b.v.: „In deze Macro Economische Verkenning staan zoals gebruikelijk de vooruitzichten op korte termijn centraal. Deze zijn evenwel niet of nauwelijks meer los te zien van de prognoses die onlangs voor de middellange termijn zijn opgesteld”.

5) Centraal Planbureau, *Occasional Papers*, no. 12, *Een macro-model voor de Nederlandse economie op middellange termijn*, april 1977.

vergelijkingen, die via „trial and error” zijn bepaald. Nadere concrete informatie met betrekking tot de onzekerheid der coëfficiënten wordt niet gegeven. Den Hartog en Weitenberg hebben opgemerkt 6), dat „een gevoeligheidsanalyse van Van Ardenne 7) laat zien, dat de latere versie van het jaargangenmodel stabiel en minder gevoelig is voor veranderingen in de coëfficiënten dan de oorspronkelijke versie”, maar of nu een aanvaardbaar niveau is bereikt blijkt nergens. Als men bovendien in de beschouwingen betreft, dat de auteurs van het Vintaf-II rapport al aangeven, dat de relaties voor de voorraadvorming, de belastingen en de sociale verzekeringssector zeer ruw geschat zijn, dan kan worden geconstateerd, dat de mate van onzekerheid van de coëfficiënten in het model en de daarmee berekende voorspellingen onbekend zijn. Ook de aanwezigheid van een groot aantal *autonome variabelen* (door het CPB zelf geconstrueerd) in de overheids- en sociale verzekeringssector, die in de tijd gezien een zeer onregelmatig verloop hebben, maakt een beoordeling van de onzekerheidsmarge moeilijk.

• Het meest essentiële verschil tussen het huidige CPB-model en het Grecon-model betreft de termijn, waarop de modellen betrekking hebben. Het Grecon-model is een *korte-termijnmodel*, dat geheel is toegespitst op het doen van voorspellingen voor het komende jaar. Het model Vintaf-II is een *middellange-termijnmodel*, dat let op de structurele ontwikkelingen van de Nederlandse economie. De conjuncturele ontwikkeling speelt daarbij niet zo'n essentiële rol.

Voor het doen van korte-termijnprognoses is het echter wel noodzakelijk, dat korte-termijnfluctuaties hun invloed kunnen laten gelden. Knecht 8) merkt hierover op: „omdat het de (Vintaf) auteurs vooral te doen is om trendmatige tendensen zichtbaar te maken, worden de verschillende bestedingscomponenten vrijwel uitsluitend uit *structurele* factoren verklaard. Dat is ook de reden waarom de schrijvers — met uitzondering van het overigens ook vrij traditionele loon- en prijzenblok — in niveaus schatten”.

OESO

OECD

Organization for Economic Co-operation and Development
Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

De OESO heeft o.a. als taak mee te werken aan een gezonde groei en ontwikkeling van de economie en de levensstandaard in de 24 lidstaten. Zij levert daardoor tevens een bijdrage aan de ontwikkeling van de wereld economie en de wereldhandel.

Elk jaar publiceert de OECD zo'n 120 nieuwe titels. Vanaf 18 maart zullen OECD-publikaties voor Nederland worden uitgebracht door de Staatsuitgeverij. U kunt deze publikaties vanaf die datum bestellen bij de Staatsuitgeverij of via de boekhandel.

Een catalogus is op aanvraag gratis verkrijgbaar.

Staatsuitgeverij Afdeling Verkoop, Postbus 20014, 2500 EA 's-Gravenhage, tel. 070-624551.

Concluderend willen we opmerken, dat de genoemde factoren voor ons voldoende redenen vormen om het Grecon-model op basis van de gekozen uitgangspunten verder te ontwikkelen, er nieuwe voorspellingen mee te doen en de oude voorspellingen te confronteren met de realisaties.

Voorspellingen en realisaties met betrekking tot het jaar 1977.

De ramingen voor 1977 werden door de Grecon-groep in de tweede helft van maart 1977 bekend gemaakt. Het Centraal Planbureau publiceerde zijn ramingen een paar weken later. De eerste vraag, die we kunnen stellen is: hoe dicht komen de gepubliceerde voorspellingen bij de realisaties van 1977? Een definitief antwoord valt daar nog niet op te geven, aangezien de cijfers over 1977 pas in september 1978 bekend worden gemaakt door het CBS in de Nationale Rekeningen 1977 (en zelfs dan zijn het nog maar de voorlopige cijfers, die in 1979 herzien worden en pas in 1980 definitief zijn).

Zolang willen we echter niet wachten; voor een eerste indruk baseren we ons op enkele voorlopige cijfers, die begin januari zijn gepubliceerd door het CBS (in: *Het jaar 1977 in cijfers*). We kunnen hier alleen de onvoorwaardelijke, gepubliceerde prognoses van de Grecon-groep en het CPB vermelden, aangezien voor de berekening van de voorwaardelijke voorspellingen nog niet al het benodigde statistische materiaal beschikbaar is.

Tabel 1. Voorspellingen voor en voorlopige realisaties in 1977 (in %)

	CPB	Grecon	Realisatie
Reële consumptie	3,5	2,9	3,2
Consumptieprijs	6,5	7,5	6,4
Mutatie werkloosheidspercentage	-0,3	0,6	-0,2
Reële investeringen	8	1,4	14,4
Investeringsprijs	7	7,5	onbekend
Voorraadvorming	-0	0,3	onbekend
Reële import	6	5,6	4,9
Werkgelegenheid	0,5	0,2	-0,2
Loonvoet	7,5	9,8	9,3 a)
Reële afzet bedrijven	4,5	4,1	2,5

a) *Feiten en cijfers*, 26 januari 1978, Kluwer, Deventer. We hebben de stijging van de verdiende brutolonen als voorlopig cijfer moeten nemen, omdat ander cijfermateriaal voor deze grootheid nog niet bekend was.

Onder de aanname, dat de voorlopige cijfers met betrekking tot de realisaties juist zijn, kunnen we het volgende opmerken.

• Ten aanzien van de *reële import*, de *werkgelegenheid*, de *loonvoet* en de *reële afzet van bedrijven* zitten de cijfers van de Grecon-groep dicht bij de realisaties dan die van het CPB.

• Het CPB heeft de *consumptieprijs* en de *reële investeringen* beter geraamd. Vooral met betrekking tot de investeringen is de raming van het Grecon-model teleurstellend. Reeds bij de presentatie van het model is opgemerkt, dat deze vergelijking de zwakke plek in het model vormt. Als een mogelijke oorzaak is door critici reeds gewezen op de door ons gehanteerde definitie van de investeringen, die èn de

6) Prof. Drs. H. den Hartog en Prof. Drs. J. Weitenberg, *Economische modellen en economische politiek I, ESB*, 14 december 1977, blz. 1238.

7) C. H. van Ardenne, *Het bouwjaar model van Den Hartog en Tjan en zijn gevoeligheid*, Memorandum van het Instituut voor Economisch Onderzoek, Faculteit der Economische Wetenschappen, Rijksuniversiteit te Groningen, Groningen, september 1976.

8) R. Knecht, *Een endogene collectieve sector in een macro-economisch kader; een empirisch onderzoek*, discussion paper series, 7704/G, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1977, blz. 6.

investeringen van bedrijven in outillage en de woningbouw omvat. Het exogene karakter van deze laatste component moet naar hun mening leiden tot een andere definitie van de investeringen in ons model. We hebben daar bij de herziening van het model, die later ter sprake komt, rekening mee gehouden. Juist het woningbouwbeleid en het overheidsbeleid ten aanzien van het stimuleren van de investeringen is voor een groot deel verantwoordelijk voor de toename van de bruto investeringen in vaste activa van bedrijven. Het zuiver endogene karakter van de investeringsdefinitie in het Grecon-model kan dit verschijnsel niet opvangen.

• Wat betreft de ontwikkeling van de *werkloosheid* lijkt het CPB ook een betere raming te hebben gemaakt dan de Grecon-groep. Het CPB voorspelde een daling (in tegenstelling tot het Grecon-model) en de realisatie lijkt in dezelfde richting te wijzen. Echter: een aantal definities met betrekking tot deze grootheid zijn kort geleden gewijzigd. Deze herberekening betreft de duur van de werkweek en, wat vooral voor ons van betekenis is, de uitsplitsing van de geregistreerde arbeidsreserve in werklozen, het aantal personen op aanvullende werken en het aantal personen in de sociale werkvoorziening. Tegenover de relatief geringe daling van het aantal werklozen staat een sterke stijging van het aantal personen, werkzaam in de sociale werkplaatsen. Franckena 9) raamt deze stijging op zo'n 4 à 5.000 personen per jaar en tekent daarbij aan: „De groei in het personeelsbestand concentreert zich de laatste tijd vooral bij de groep werknemers, bij wie geen medische afwijkingen zijn te constateren”. Verder is in 1977 een groot aantal zogenaamde onbemiddelbaren uit de kartotheken van de arbeidsbureau's gehaald en verdween op deze manier uit de werkloosheidscijfers. Om al deze redenen lijkt een daling van de werkloosheid niet erg aannemelijk en we kunnen ons dan ook helemaal aansluiten bij de bewering van de minister van Sociale Zaken, die stelt 10): „Ook de cijfers over 1977 vallen bij nadere studie tegen. Het aantal werklozen daalde wel, maar dat was meer het gevolg van de statistiek”.

Onze hoofdconclusie van vorig jaar: „De ontwikkeling van de economie zal minder florissant zijn dan het CPB voorspelt” is naar onze mening juist geweest. Dat blijkt vooral uit de ontwikkeling van de werkgelegenheid. De door ons niet verwachte sterke toename van de investeringen heeft in elk geval niet geleid tot de creatie van voldoende arbeidsplaatsen.

Grecon 78-A en de voorspellingen voor 1978

Nieuw cijfermateriaal en de kritiek, die we het afgelopen jaar mochten ontvangen hebben geleid tot een enigszins gewijzigde specificatie van het Grecon-model. We willen hier in het kort de belangrijkste veranderingen weergeven. Een gedetailleerde beschrijving van model 78-A en van het grondmateriaal is verkrijgbaar bij de auteurs van dit artikel.

• In de consumptievergelijking is als verklarende variabele „het reëel beschikbaar inkomen van gezinshuishoudingen” in de plaats gekomen van de „afzet van bedrijven”. Dit is theoretisch beter, zoals sommige critici opmerkten (en wij zelf ook reeds toegaven) en heeft bovendien als voordeel, dat op deze manier de directe belastingen van gezinshuishoudingen, de inkomensoverdrachten-om-niet en de sociale premies via een definitievergelijking in het model worden geïntroduceerd.

• Van de variabele „bruto-investeringen in vaste activa van bedrijven” zijn de „bruto-investeringen in woningen” afgesplitst en exogeen verondersteld, zoals reeds eerder is opgemerkt. Ook is opnieuw geprobeerd in de investeringsvergelijking een winstvariabele op te nemen, zodat ook de „financieringsaspecten” van deze grootheid tot uitdrukking konden komen. In geen enkele specificatie is het ons gelukt om voor zo'n variabele een significante coëfficiënt te vinden en het opnemen van een dergelijke variabele blijft dus achterwege.

• In de werkgelegenheidsvergelijking is de variabele „prijs-

indexcijfer van de invoer van goederen” vervangen door een variabele, die de veranderingen van de invoerprijs ten opzichte van het prijsindexcijfer van de afzet weergeeft. We volgen hiermee de suggestie, dat op deze wijze de invloed van het buitenland op de creatie van arbeidsplaatsen in Nederland beter wordt weergegeven.

De veranderingen in de specificatie zijn niet erg ingrijpend, zoals uit het bovenstaande blijkt. Hetzelfde geldt voor de regressiecoëfficiënten, die weer met de kleinste-kwadratenmethode in twee ronden zijn berekend.

Tot slot zijn in tabel 2 voorspellingen voor 1978 weergegeven, die resulteren uit de nieuwe versie van het Grecon-model. Naast de centrale raming (onder andere gebaseerd op een stijging van de reële uitvoer in 1978 met 5%, analoog aan de verwachting van de OECD in januari 1978) is ook een alternatieve raming berekend voor een stijging van de export met 7,5%, zoals die in de CPB-publicatie *MEV 1978* van september 1977 is te vinden. Het belang van een juiste raming van deze onzekere variabele voor de voorspellingen behoeft hier geen verder betoog. De overige veronderstellingen zijn vrijwel gelijk aan die van de *MEV 1978*. In de tabel zijn ook enige ramingen voor 1978 opgenomen, die zijn gepubliceerd door het CPB in de *Macro Economische Verkenning* van september 1977.

Tabel 2. Voorspellingen voor 1978 (in %)

	CPB	Grecon, centrale raming	Grecon, alternatieve raming
Reële consumptie	1,5	4,1	4,3
Consumptieprijs	6	5,2	4,9
Reële investeringen (excl. woningen)	3	-0,9	0,5
Investeringsprijs	onbekend	5,2	5,1
Voorraadvorming	onbekend	1,2	1,0
Reële import	4,5	1,5	3,5
Werkgelegenheid	-0,5	0,3	0,6
Loonvoet	7,5 a)	9,6 b)	9,4 b)
Reële afzet bedrijven	3	3,8	4,9
Mutatie werkloosheid (in duizenden manjaren)	30	25	21

a) Dit is geen modeluitkomst, maar een vooronderstelling van het GPB.

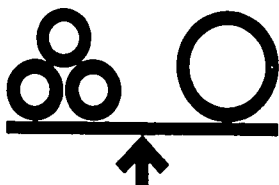
b) Dit is de modeluitkomst, waarop geen correctie is toegepast doordat er (nog) geen centrale loonafspraken zijn gemaakt.

Uit tabel 2 kan de conclusie worden getrokken, dat de Grecon-voorspellingen voor 1978 optimistischer zijn dan die van het CPB. Het inflatietempo ligt iets lager, er wordt een geringe stijging van de werkgelegenheid verwacht en een sterkere toename van de reële consumptie. We verwachten verder een sterkere stijging van de loonvoet (gebaseerd op een sterk verhoogde arbeidsproductiviteit), hoewel dit door centrale loonafspraken, arbeidsplaatsenovereenkomsten e.d. kan worden afgezwakt (het CPB blijft wat dit punt betreft aan de veilige kant door de loonvoet exogeen te veronderstellen). Een punt van overeenkomst is, dat zowel CPB als Grecon een stijging van de werkloosheid voorspellen.

B. Bos
R.H. Ketellapper
M.A. Kooyman
W. Voorhoeve

9) W.D. Franckena, Sociale werkvoorziening, *ESB*, 11 januari 1978, blz. 50.

10) *De Volkskrant*, 24 januari 1978.



Kredietverlening en liquiditeitscreatie in 1977

DRS. R. A. R. VAN DEN BOSCH*

De Nederlandsche Bank heeft in het vorige jaar een kredietrestrictie afgekondigd. In het onderstaande wordt nagegaan hoe de kredietverlening zich in dat jaar heeft ontwikkeld en in hoeverre de liquiditeitscreatie van het bankwezen is afgenomen.

De consumptieve kredietverlening

Het volume van de consumptieve bestedingen van de gezinnen is in het afgelopen jaar sterker toegenomen dan hun reële inkomen. Deze relatief sterke groei van de consumptieve bestedingen is mede het gevolg van het gebruik van consumptief krediet, dat vooral wordt opgenomen voor de aankoop van duurzame consumptiegoederen en luxe diensten.

Uit de gegevens van het CBS blijkt dat het uitstaande debiteurensaldo uit hoofde van consumptieve kredietverlening in 1977 met 30% sterk is toegenomen. De schroom om geld te lenen lijkt steeds sneller te verminderen. De consument/kredietnemer kan op verschillende manieren in zijn behoefte aan krediet voorzien.

Een van de oudste vormen van consumptief krediet is het financieringskrediet, ten behoeve van huurkoop- en afbetalingstransacties. Het is echter al lang niet meer de meest gebruikte vorm en het belang ervan in de totaliteit van het verstrekte consumptief krediet neemt voortdurend af. Dit laatste gold in 1977 eveneens voor de geldleningen, al of niet met zekerheid. In deze vorm wordt het grootste deel van het consumptief krediet verstrekt. De kredietnemers hebben echter in toenemende mate belangstelling voor het doorlopend geldkrediet, waarbij men voortdurend, tot een bepaalde limiet, de beschikking heeft over krediet. Het gemak en de flexibiliteit van deze vorm blijkt sterk aan te spreken: in 1977 nam het saldo doorlopend geldkrediet maar liefst met 58% toe. Ook het krediet op salarisrekeningen (het rood staan) mag zich in een toenemende belangstelling verheugen, maar het belang van deze vorm is relatief gering.

Consumptief krediet wordt door een groot aantal instellingen verstrekt, maar

het merendeel van de kredietnemers wendt zich tot de financieringsmaatschappijen en in iets mindere mate tot de handelsbanken en landbouwkredietinstellingen 1). Ook het uitstaande saldo nam in 1977 bij de eerstgenoemde groep sterker toe dan bij de tweede. De spaarbanken, waaronder de RPS, waren in 1977 wel zéér actief: hun uitstaande saldo vertoonde een groei van 144% tegen de reeds genoemde groei van de totaliteit van 30%. Het marktaandeel van de spaarbanken is echter gering.

Woninghypotheken

De gezinshuishoudingen legden niet alleen een grote belangstelling aan de dag voor consumptief krediet, maar evenzeer voor woninghypotheken. Uit de CBS-statistiek *Nieuwe inschrijvingen van hypotheken op woonhuizen en combinaties woonhuis/bedrijfspan* („woningen”) blijkt dat in 1977 de bruto jaarproductie van gewone hypotheken 29% hoger was dan in het voorgaande jaar en die van de krediethypotheken 54% hoger. Deze sterke groei is het gevolg van een aantal factoren. Zo komen in deze statistiek uitsluitend de nieuwe inschrijvingen voor en niet de doorhalingen. Dit heeft tot gevolg dat, indien een huiseigenaar/hypotheekgever zijn woning verkoopt en een andere aankoopt, het totaal te financieren bedrag i.v.m. de aankoop van de woning in de statistiek wordt opgenomen en niet het additioneel te financieren bedrag. Een grotere mobiliteit van de bevolking leidt zo tot een optisch sterke groei van de woninghypotheken.

Daarnaast was er ook sprake van een toenemende belangstelling voor de aankoop van nieuwe dan wel bestaande woningen. En als laatste factor kan worden genoemd het consumptiemotief: hypotheekgevers verhogen hun hypo-

theek, geven een tweede hypotheek, of in geval van een krediethypotheek, trekken weer op hun kredietfaciliteit in verband met de aanschaf van (duurzame) consumptiegoederen en/of investering in de eigen woning.

Kredietrestrictie

Gewone hypotheken worden door een groot aantal instellingen aangeboden. Waren de handelsbanken en de landbouwkredietinstellingen in 1976 nog de belangrijkste verstrekkers van nieuwe „woning”hypotheken, in 1977 waren dit de hypotheekbanken en bouwbanken. De productie van de eerstgenoemde groep was in 1977 zelfs 5% lager dan die van 1976; de productie van de tweede groep steeg daarentegen met 58%. Dit uiteenlopende beeld is een direct gevolg van de kredietrestrictie die in het vorig jaar werd afgekondigd. De groei van het totaal van de korte binnenlandse kredieten aan de private sector en de lange binnenlandse uitzettingen, voor zover niet gefinancierd met bepaalde lange middelen, moest in dat jaar beperkt blijven tot 12,5%. Deze maatregel is uitsluitend van toepassing op de handelsbanken, de landbouwkredietinstellingen, alsmede de PCGD, de RPS en de spaarbanken en niet op andere instellingen zoals bijvoorbeeld hypotheekbanken en levensverzekeringsmaatschappijen. De geldscheppende instellingen hebben zich dan ook enigszins terughoudend opgesteld bij de verstrekking van woninghypotheken, waardoor een gedeelte van de vraag terecht is gekomen bij en gehonoreerd door andere hypotheeknemers.

* De auteur is medewerker van het Economisch Bureau van de AMRO-bank te Amsterdam.

1) Overigens zijn de meeste financieringsondernemingen dochters van handelsbanken of landbouwkredietinstellingen.

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft, zo blijkt uit het jaarverslag van de Westland/Utrecht Hypotheekbank, wel een verzoek gedaan aan deze niet-geldschepende instellingen om meer evenwicht te brengen tussen lange uitzettingen en lange geldopnamen: d.w.z. zich te beperken bij het aantrekken van geldleningen met looptijden korter dan 5 jaar. Op deze wijze hoopt DNB te bereiken dat de kredietverlening van deze instellingen zoveel mogelijk monetair „neutraal” wordt gefinancierd.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, heeft het „marktaandeel” in de productie van gewone „woning”hypotheken van de groep handelsbanken en landbouwkredietinstellingen een daling ondergaan, ten gunste van de hypotheekbanken en bouwkasen. De „marktaandelen” van de andere groepen, t.w.: a. levensverzekeringsmaatschappijen, spaarkassen en pensioenfondsen; b. spaarbanken en c. overige, bleven vrijwel ongewijzigd, onderling nagenoeg even groot en slechts weinig kleiner dan het marktaandeel van de handelsbanken en de landbouwkredietinstellingen te zamen.

De krediethypotheken op „woningen” worden in hoofdzaak verstrekt door de groep handelsbanken en landbouwkredietinstellingen en wel in het bijzonder door de laatstgenoemde instellingen. Ondanks de kredietrestrictie steeg de jaarproductie van de groep als totaal in 1977 met 39%. De tweede belangrijke groep van verstrekkers van krediethypotheken wordt gevormd door de hypotheekbanken en bouwkasen, die hun productie t.o.v. 1976 met ruim 200% zagen toenemen. Ook deze verschuiving is waarschijnlijk mede het gevolg van de kredietrestrictie, die de landbouwkredietinstellingen kan hebben geroepen tot een deel van de kredietvraag naar hun eigen hypotheekbank te leiden. Daar deze twee groepen nagenoeg de gehele markt voor deze kredietvorm voor hun rekening nemen, had deze ontwikkeling tot gevolg dat het „marktaandeel” van de eerstgenoemde groep daalde ten gunste van de laatstgenoemde groep.

Geldschepende instellingen

Nu er twee voorbeelden zijn gegeven van krachtige expansie in de kredietverlening aan gezinshuishoudingen, kan men zich afvragen of dit beeld ook geldt voor de gehele kredietverlening aan de private sector door de zogenaamde geldschepende instellingen. De onlangs gepubliceerde december-balans van de geldschepende instellingen geeft hier een antwoord op.

De korte kredietverlening van de totaleiteit van de geldschepende instellingen aan de private sector nam per saldo met 19% behoorlijk toe. Het groeitempo lag

bij de groep „overige geldschepende instellingen” 2) echter aanmerkelijk hoger dan bij de handelsbanken: +32% resp. +17%.

Deze groei werd vooral veroorzaakt door de sterke expansie van de consumptieve kredietverlening. De indruk bestaat dat de korte kredietverlening aan het bedrijfsleven geen sterke groei heeft vertoond, hoewel enige versnelling in het vierde kwartaal is opgetreden.

De kapitaalmarktbeleggingen van de geldschepende instellingen, waarvan de (middel)lange kredietverlening verreweg het grootste deel uitmaakt, namen in 1977 met 18% toe. De expansie was bij de handelsbanken iets groter dan bij de groep „overige”. Deze groei is in hoofdzaak het gevolg van de snelle expansie van de hypothecaire kredietverlening, met name voor woningfinanciering. Het uitstaande saldo op de post hypothecaire leningen (die meer omvat dan woninghypotheken) nam bij de handelsbanken zeer sterk toe met 38%, en bij de groep overige met 24%, in totaal een stijging van 29%.

De indruk bestaat dat de groei van de (middel)lange kredietverlening aan het bedrijfsleven is achtergebleven bij de groei van de korte kredietverlening aan die sector. Deze (vermoedelijk) geringe expansie van de kredietverlening aan het bedrijfsleven lijkt echter in tegenspraak te zijn met de vrij sterke volumegroei van de bedrijfsinvesteringen, die zich in vrijwel alle sectoren in 1977 t.o.v. 1976 heeft voorgedaan. Men moet zich echter realiseren dat deze groei zich voornamelijk al in het 4e kwartaal van 1976 heeft voorgedaan, waarna het niveau van de investeringen zich in de eerste drie kwartalen van 1977 vrijwel heeft gestabiliseerd. Daarnaast bestaat de indruk dat deze investeringen voor een belangrijk deel uit de eigen cash-flow zijn gefinancierd. Voor zover men van bankkrediet gebruik heeft gemaakt, heeft men veelal de voorkeur gegeven aan kort krediet. De verwachting van een rentedaling op de kapitaalmarkt, zal daarbij een rol hebben gespeeld.

Norm overschreden?

De expansie van de korte kredietverlening aan de private sector en de lange uitzettingen te zamen bedroeg in het afgelopen jaar 18,5%. Dit zou erop kunnen duiden dat de gezamenlijke geldschepende instellingen de norm van de kredietrestrictie (12,5%) hebben overschreden. Dit is echter niet het geval geweest. Dit komt omdat kredietuitzettingen die worden gefinancierd met nieuw aangetrokken aandelenkapitaal, reserves en bepaalde lange leningen (de doorschuifbare passiva) buiten de kredietrestrictie vallen. De geldschepende instellingen hebben dan ook grote be-

dragen aan doorschuifbare passiva aangetrokken, ten einde te vermijden dat de gestelde norm zou worden overschreden. Hierdoor bleven de banken in 1977 onder de norm, alhoewel het verschil tussen de feitelijke relevante groei van de kredietverlening en de gestelde norm in de loop van het jaar geleidelijk kleiner werd en in januari 1978 omsloeg in een zeer kleine overschrijding.

Liquiditeitscreatie

De achtergrond van de kredietrestrictie is de zorg van DNB voor een te grote liquiditeit van onze economie. DNB ging tot invoering van deze maatregel over, nadat in 1976 de binnenlandse liquiditeitsmassa met bijna 23% sterk was toegenomen. Het bankwezen had in dat jaar in belangrijke mate aan deze snelle expansie bijgedragen. Alhoewel de kredietrestrictie alleen de liquiditeitscreatie van het bankwezen kan beïnvloeden en niet die van de overheid of van het buitenland, poogt DNB hiermede de liquiditeitsquote over een wat langere periode met gemiddeld 1 punt per jaar te verlagen.

De liquiditeitscreatie van het bankwezen was in 1977 aanmerkelijk lager dan in 1976: f. 4,1 mrd. resp. f. 13,4 mrd. Het kort bankkrediet aan de private sector heeft weliswaar een sterke groei vertoond, maar hiertegenover stond een radicale omslag van het netto lang bedrijf der geldschepende instellingen.

De lange uitzettingen namen zeer sterk toe met f. 13,4 mrd., maar dit werd ruimschoots overtroffen door de bijzonder sterke aanwas van de lange middelen met f. 17,7 mrd.

Deze sterke groei van de lange middelen is, zoals hierboven al werd aangegeven, een direct gevolg van de kredietrestrictie met zijn doorschuifbare passiva. Daarnaast is ook de rentestructuur van groot belang geweest. Door de terugkeer in 1977 naar meer normale renteverhoudingen stroomden spaargelden (die in 1976 onder invloed van de hoge geldmarktrente à deposito waren uitgezet) weer terug naar de spaarrekeningen. Het uitstaande saldo eigenlijk spaargeld en ook spaarbewijzen aan toonder zijn mede onder invloed hiervan sterk toegenomen met 24% resp. 41%. De procentuele groei was bij de handelsbanken aanmerkelijk groter dan bij de groep overige.

Zoals uit de onderstaande tabel blijkt, is niet alleen de liquiditeitscreatie van het bankwezen verminderd.

2) Dit zijn: landbouwkredietinstellingen, effectenkredietinstellingen en de girodiensten.

Tabel. Toename van de liquiditeitsmassa (in mrd. gld.)

	1976	1977
Liquiditeitscreatie t.b.v. de overheid	2,7	1,3
Kort krediet aan de private sector ...	6,0	8,4
Netto lang bedrijf geldscheppende instellingen	7,5	- 4,3
Liquiditeitstoevoer uit het buitenland	0,5	- 1,0
Statistische verschillen	- 0,2	- 1,4
Totaal	16,5	3,0

Een en ander heeft tot gevolg gehad dat de toename van de liquiditeitsmassa in 1977 aanmerkelijk lager is geweest dan in het jaar daarvoor: f. 3,0 mrd. resp. f. 16,5 mrd.

Conclusie

De kredietverlening van de geldscheppende instellingen aan de private sector heeft in het vorig jaar een sterke expansie vertoond. Deze groei heeft zich met name in de sector van de kredietverlening aan de gezinshuishoudingen voorgedaan. Het bankwezen is echter mede doordat het grote bedragen aan doorschuifbare passiva heeft aangetrokken, binnen de gestelde norm van de kredietrestrictie gebleven. Vooral door de geldvernietiging in het netto lange bedrijf der geldscheppende instellingen is de liquiditeitscreatie van het bankwezen in 1977 sterk verminderd.

De liquiditeitsquote is onder invloed

van deze ontwikkeling met 1,7 punt gedaald tot 38,6. De voor seizoensinvloeden en overboekingen van deposito's naar spaargeld gecorrigeerde quote is met 0,4 punt wat minder gedaald tot 39,6. Het streven van DNB om de liquiditeitsquote terug te dringen heeft in 1977 resultaten afgeworpen. Gezien de ontwikkelingen in het laatste kwartaal van het vorige jaar, waarin het groeitempo van de korte en middellange kredietverlening toenam en de aanwas van spaargelden terugliep, is het waarschijnlijk dat DNB de kredietrestrictie ook ná het eerste kwartaal van dit jaar wil continueren.

R. A. R. van den Bosch



de rijksuniversiteit groningen vraagt:

hoogleraar in de bedrijfskunde

in het bijzonder de systeemeer
(vac. nr. 780320/0936)

bij de Interfaculteit Bedrijfskunde.

De Interfaculteit Bedrijfskunde, in 1975 ingesteld tussen de Faculteiten der Economische, Juridische en Sociale Wetenschappen en de Interfaculteit der Econometrie en Actuariële Wetenschappen, is belast met onderzoek en onderwijs in de bedrijfs- en organisatiekunde, waaronder wordt verstaan het beschrijven en verklaren van organisatieprocessen, alsmede het ontwerpen van organisaties en het begeleiden van veranderingen daarin.

Het onderwijs omvat een volledige post-propaedeutische opleiding tot bedrijfskundig doctorandus en tevens een aantal bedrijfskundige bijvakken voor studenten met hoofdrichting in een moederfaculteit.

De te benoemen hoogleraar zal moeten bijdragen aan de verdere vormgeving van de activiteiten van de Interfaculteit, waaronder:

- de systeemtheoretische en methodologische inbreng in het studieprogramma
- de nadere uitwerking en vormgeving van het onderzoeksprogramma van de Interfaculteit
- het leggen en onderhouden van externe contacten
- bestuurlijke en organisatorische werkzaamheden.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten die voldoen aan de volgende criteria:

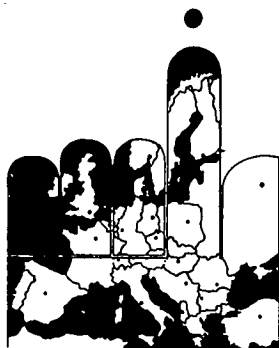
- kennis van en ervaring in het toepassen van de systeemtheorie op de analyse van complexe organisatorische en/of beleidsvraagstukken en op het ontwerpen van organisaties
- kennis van en ervaring in de voor het bovenstaande relevante methoden van onderzoek, waaronder systeemsimulatie
- een academische opleiding in de bedrijfskunde, de (bedrijfs)economie, de econometrie, de gedragswetenschappen, de wiskunde of een der technische wetenschappen, zo mogelijk afgesloten met een academische promotie.

De honorering geschiedt op grond van ministeriële richtlijnen inzake salarisinpassing voor hoogleraren. Het bruto salaris bedraagt minimaal f 6.458,- per maand en maximaal f 10.141,- per maand.

Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de voorzitter, prof. dr. M.R. van Gils (tel. 050-118284, privé 050-326881) of bij de secretaris van de benoemingscommissie, drs. S.W. Douma (tel. 050-118292, privé 05908-18109).

sollicitaties:

schriftelijk binnen twee weken na plaatsing van deze advertentie te richten aan de directeur van de Dienst Personeelszaken, Postbus 72, 9700 AB Groningen, onder vermelding van het vacaturenummer op brief en envelop.



Literatuurkroniek

DRS. E. A. MANGÉ

A. P. Jacquemin en H. W. de Jong: European industrial organisation. MacMillan, Londen, 1977, 269 blz.

Dit handboek vult een leemte! Studenten in industriële economie zijn veelal aangewezen op Angelsaksische handboeken, zoals bijvoorbeeld dat van J. S. Bain. Inzicht in de specifieke kenmerken van het Europese bedrijfsleven verwerft men er uiteraard niet mee. Hieraan voldoet dit werk ruim: het analyseert zorgvuldig wat Europese industriële organisatie typeert, zowel in overeenkomst als in verschil met de Amerikaanse. Bovendien staat het mijlen boven de meeste werken op dit gebied: uit de zorgvuldige dosering van theoretische analyse, praktische voorbeelden en statistische informatie tonen de auteurs duidelijk deze complexe materie te beheersen. Aldus is dit werk ook een nuttig hand- en referentieboek voor diegenen die zich voor de eigenheid van de Westeuropese economische ontwikkeling en toekomstmogelijkheden interesseren.

P. Coffey: Europe and money. MacMillan, Londen, 1977, 95 blz.

In zijn geschriften blijkt Peter Coffey vaak controversiële standpunten in te nemen en verbanden te leggen, waarvan men moet erkennen dat ze minstens tot een verder doordenken nopen. Dat maakt hem tot een origineel auteur, al slaat hij soms de bal mis en gebeurt het wel eens dat hij zijn stellingen met goedkope argumenten kracht bijzet.

Deze elementen zijn ook in voorliggend boek(je) terug te vinden. Het telt vijf (korte) hoofdstukken. Vooreerst vergelijkt Coffey de factoren die ten grondslag liggen aan de economische en financiële evolutie in Europa voor 1914 en na 1945. Dit leidt tot interessante inzichten, onder meer over economische groei en inflatiebeteugeling als beleidsdoelstellingen, toen en nu. In hoofdstuk 2 en 3 onderzoekt hij, vanuit de reële EG-verwezenlijkingen, de in de theorie van de economische integratie bereikte con-

clusies betreffende het optimaal valuta-gebied. Deze toetsing gebeurt niet op grond van ingewikkelde berekeningen van EG- en andere effecten, maar wordt als het ware teruggebracht tot de harde essentie. De verdienste is er des te groter door.

De volgende twee hoofdstukken zijn gewijd aan het Europese monetaire integratieproces en de mogelijkheden dit te activeren, dan wel te verwezenlijken. In dit verband hecht hij veel belang aan de totstandkoming van een Europese vennootschapswetgeving, de harmonisatie van de bankwetgeving en de oprichting van een zogenaamd Europees werkgelegenheids/investeringsagentschap. Ten einde de welvaartsverdeling in de EG te verbeteren, zou dit agentschap kwalitatieve werkgelegen-

Deze rubriek wordt verzorgd door het Europa Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden.

heid dienen te scheppen door middel van selectieve investeringen.

Onbegrijpelijk is, dat hij West-Duitsland, de Benelux en Denemarken als een de facto economische en monetaire unie bestempelt (blz. 51). Vooral als men zijn definitie van een dergelijke unie bekijkt: een gebied met één munt, een gecentraliseerd economisch beleid en een interregionaal aanpassingsmechanisme. Eerder zou men het als een optimaal valuta-gebied definiëren, althans volgens zijn definitie. Een ander voorbeeld van slordigheid is de contradictie tussen enerzijds dat de EG vanaf 1975 over eigen middelen beschikt en anderzijds dat in datzelfde jaar het budget gedeeltelijk wordt gefinancierd door bijdragen van de lidstaten (blz. 64). Zijn voorstel om

het agentschap te financieren door een vermindering van de nationale defensie-uitgaven en van de overheidssalarissen is weliswaar een persoonlijke suggestie, maar ons inziens ook goedkoop (misschien dat hij ze daarom in voetnoot vermeld?). Deze detailopmerkingen doen evenwel teveel afbreuk aan dit in zijn geheel genomen hoogst interessante werkje (zij het vrij duur: bijna £ 5).

Ten slotte moet ons nog iets van het hart: Coffey zou zijn taal beter dienen te verzorgen. Zo is er bijvoorbeeld een gepast en ongepast gebruik van het werkwoord „to tend”. Wat te denken van (onze cursivering): „Such a situation would also *tend* to underline what has already been mentioned — that the different financial centres of Europe *tended* to specialise in different kinds of international business — a fact which has *tended* to influence their activities down to the present day” (blz. 18). Storend.

Le droit économique des Etats Membres dans une Union Economique et Monétaire. Actes du Colloque international organisé à Utrecht, 22-24 mai 1975, par l'Europa Instituut de la Faculté de droit de l'Université d'Utrecht et la Commission des Communautés européennes, Europa Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, 1976, 255 blz.

Het is steeds moeilijk een boek te bespreken, dat de referaten van een congres bundelt. Ofwel de recensent geeft een volledig overzicht, waardoor hij noodgedwongen oppervlakkig blijft; ofwel hij besteedt ruim aandacht aan enkele bijdragen, waardoor hij onrecht doet aan de andere referaten. Een moeilijke keuze, zeker wanneer het om een hoogstaand congres gaat, zoals dit over het economisch recht van de lidstaten in een Europese Monetaire Unie (EMU), met bij-

adverteer in ESB

dragen van een keur van deskundigen.

In dit geval wensen we de voorkeur te geven aan de eerste benadering; d.w.z. minder aandacht te besteden aan meer juridische bijdragen over optimale economische grondwetgeving, over de noodzaak om de economische wetgeving van de lidstaten te coördineren, aan te vullen of te vervangen en over een communautair milieubeleid. Niet dat deze bijdragen — ook vanuit economisch oogpunt — niet belangrijk zouden zijn. Integendeel, maar in dit bestek is het interessanter in te gaan op het eerste thema, waarin twee auteurs — U. Mosca en C. J. Oort — op een synthetische wijze aandacht besteden aan de nood-

zaak en de minimum-voorwaarden van een EMU.

Opvallend is dat beide auteurs wijzen op het belang van een sprong voorwaarts. Onlangs heeft ook Jenkins (in zijn Florence-speech) hierop gewezen. Dit vereist evenwel in eerste instantie politieke moed en wil van de lidstaten. Dit aspect is de leidraad in Mosca's betoog. Hij legt de nadruk op de essentie van een EMU: het overhevelen van een gedeelte van het economisch besluitvormingsproces van het nationale naar het communautaire vlak. Terecht wijst hij erop dat met de mate van politieke wil ieder plan tot vorming van een EMU staat of valt.

C. J. Oort onderzoekt welke beleidsaspecten in het kader van de geld- en buitenlandse valutamarkt, van het bestedingsbeleid en van de ontwikkeling van de produktiekosten en produktiviteit minimaal op gemeenschapsniveau moeten worden gebracht, opdat de EMU in het eindstadium operationeel zou zijn. Onder meer benadrukt hij dat de produktiekosten in de Gemeenschap gelijklopend moeten evolueren, omdat anders het systeem van vaste wisselkoersen niet is vol te houden. M.a.w., dat een divergerende inflatiegraad de monetaire integratie teniet zal doen. Hij gaat evenwel voorbij aan het feit dat in een EMU het aanpassingsmechanisme efficiënter

de algemene rekenkamer vraagt



voor haar afdelingen belast met de controle op het financieel beheer bij de Rijksoverheid

controle-ambtenaren (mnl./vrl.)
adjunct-inspecteurs (mnl./vrl.)
inspecteurs/accountants (mnl./vrl.)

Vereist: diploma HBS; Atheneum of HAVO aangevuld met MBA; SPD; MO-Boekhouden; MO-Handelwetenschappen; AMBI; HEAO; doctoraal examen bedrijfseconomie; gevorderde NivRA-studie.

Salaris: afhankelijk van opleiding en ervaring
voor controle-ambtenaar max. f 4191,- p.m.
voor adjunct-inspecteur max. f 4933,- p.m.
voor inspecteur max. f 5713,- p.m.
voor accountant max. f 6272,- p.m.

ten behoeve van de controle op de door of ten laste van het Rijk betaalde salarissen, pensioenen, wachtgelden en andere personele uitgaven

medewerkers (mnl./vrl.)

Vereist: diploma HBS; Atheneum of HAVO aangevuld met MBA; SPD; MO-Boekhouden; MO-Handelwetenschappen; HEAO. Controle-ervaring. Kennis van rechtspositieregelingen bij de overheid strekt tot aanbeveling.

Salaris: afhankelijk van opleiding en ervaring
max. f 4191,- per maand.

voor haar zevende afdeling welke o.m. is belast met het analyseren en evalueren van:
— de effectiviteit van het gevoerde overheidsbeleid;

— de organisatie en efficiency

controle-ambtenaren (mnl./vrl.)
adjunct-inspecteurs (mnl./vrl.)
inspecteurs (mnl./vrl.)

Vereist:

— voor beleidsbeoordeling: doctoraal examen economie; politicologie; rechten of bestuurskunde.
— voor organisatie en efficiency: doctoraal examen bedrijfseconomie; opleiding organisatiekunde.

Salaris: afhankelijk van opleiding en ervaring
voor controle-ambtenaar max. f 4191,- p.m.
voor adjunct-inspecteur max. f 4933,- p.m.
voor inspecteur max. f 5713,- p.m.

Voor alle functies geldt:

Standplaats: 's-Gravenhage.

Goede studiefaciliteiten.

Genoemde salarissen zijn exclusief 8% vakantietoelating.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van vacaturnummer 8-4625/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe) Inzenden vóór 24 mei 1978 aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1. Corr. adres: Postbus 20013, 2500 EA 's-Gravenhage.

zal zijn en dat het nationaal beleid vrijwel geen bron van verstoringen meer zal zijn. Bovendien moet in een EMU een correctiemechanisme worden ingebouwd, namelijk een werkelijk communautair regionaal beleid. Aan deze noodzaak schenkt Oort evenwel geen aandacht.

Verder behandelt hij het wisselkoerssysteem vóór het eindstadium. Terecht stelt hij dat de lidstaten, binnen bepaalde regels, voldoende vrijheid moeten behouden ten aanzien van hun wisselkoersbeleid. Voorts blijkt hij voorstander te zijn van het introduceren van een parallelle munt, de *Europa*. Niet iedereen is echter deze mening toegedaan (zie bijvoorbeeld C. J. Rijnvos in *ESB* van 26 november 1975 en van 25 februari 1976).

F. A. M. Alting von Geusau: The Lomé Convention and a new international economic order. Publications of the J. F. Kennedy Institute Center for International Studies, nr. 11, Sijthoff, Leiden, 1977, 249 blz.

In december 1975 hield het J. F. Kennedy Instituut (Tilburg) een colloquium over de Lomé Conventie. Een actueel onderwerp, gezien het feit dat deze over-

eenkomst — die de betrekkingen regelt tussen de EG en een aantal ontwikkelingslanden, de z.g. ACP-landen — pas op 28 februari van dat jaar werd afgesloten. Tevens werd ingehaakt op de toen in het kader van de VN intensief gevoerde discussies over een nieuwe internationale economische orde. Centraal in dit werk staat dan ook in welke mate de Lomé Conventie, zowel in haar geheel als in de onderdelen, hierbij aansluit, ertoe bijdraagt of afwijkt. De historische context waarin dit akkoord tot stand kon komen, noch de politieke draagwijdte ervan wordt evenwel over het hoofd gezien. Het colloquium opende trouwens met deze aspecten te belichten. Vooreerst met een evenwichtige, doch iets te positieve bijdrage van L. J. Brinkhorst over de politieke betekenis van Lomé. Het te positieve slaat o.i. op het symmetrisch karakter dat hij aan de Conventie toewijst en op de houding die hij bij de niet-aangesloten ontwikkelingslanden meent waar te nemen.

Vervolgens beschrijven C. Dodo en R. Kuster de evolutie van de associatieverdragen sinds het Verdrag van Rome.

In het tweede deel wordt nagegaan in hoeverre de onderdelen van de Conventie aansluiten bij de nieuwe internationale economische orde, zoals deze toen gestalte begon te krijgen. Achtereenvolgens komen aan bod: het Lomé-

preferentiestelsel versus het algemeen preferentiestelsel (H. Stordel), het grondstoffenstabilisatiemechanisme (een zeer kritische doorlichting van B. Persaud), de samenwerking op industrieel en landbouwgebied (respectievelijk J. C. Anyiwo en Th. Dams) en de financiële en technische samenwerking (J. J. C. Voorhoeve). Dit deel eindigt met een interessante weergave van de visies van drie buitenstaanders (de Amerikaan I. W. Zartman, de Indiër K. B. Lall en de Hongaar T. Palánkai). Vooral de bijdrage van de Oosteuropaan is uitermate kritisch; zelfs vernietigend in bepaalde aspecten.

In het derde deel onderzoeken H. Coppens, G. Faber en E. Lof de Lomé Conventie in het kader van het streven van West-Europa naar een gewaarborgde grondstoffenaanvoer.

Alting von Geusau maakt ten slotte de balans op van het colloquium: over het algemeen overtreffen de baten de nadelen, zowel voor de EG als voor de aangesloten en niet-aangesloten ontwikkelingslanden. Hetgeen ten tijde van het tijdstip van het colloquium begrijpelijk was: een huidige balans zou meer genuanceerd zijn. Terecht merkt Brinkhorst op dat „the proof of the pudding is the eating” (blz. 11).

E. A. Mangé

De rijksoverheid vraagt

economen, bedrijfskundigen en juristen

(mnl./vrl.) tot 30 jaar

In het kader van interdepartementale werving voor een aantal beleidsfuncties

Ook zij die binnenkort afstuderen kunnen zich melden

De te verrichten werkzaamheden betreffen afhankelijk van de functie: midden- en kleinbedrijf, prijzen en mededinging, regionale economische politiek, industrievraagstukken, energievoorziening, internationale economische aangelegenheden, verwerking/afzet

agrarische producten, visserijzaken, internationaal wegvervoer, integraal verkeers- en vervoersbeleid, milieu-aangelegenheden, bouweconomie, algemene juridische zaken, begrotingszaken, organisatie-ontwikkeling.

Men treedt in dienst bij een departement en wordt geplaatst op een beleidsafdeling. Aan sommige functies is een inwerkperiode verbonden waarin men enige tijd bij andere onderdelen van de rijksdienst, binnen of buiten het departement werkzaam is.

Standplaats: 's-Gravenhage.

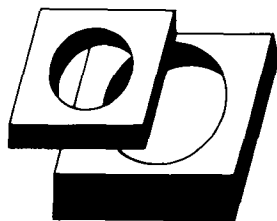
Het aanvangssalaris bedraagt f 2776,- per maand, exclusief 8% vakantie-uitkering.

Belangstellenden kunnen zich, bij voorkeur zo spoedig mogelijk, met opgave van naam, adres, leeftijd, studierichting en (vermoedelijke) datum van afstuderen tot uiterlijk 14 april schriftelijk melden bij

de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1. Corr. adres: Postbus 20013, 2500 EA 's-Gravenhage, onder vermelding van vacaturenummer 8-4704/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe). Zij ontvangen daarna nadere inlichtingen, o.a. over plaatsingsmogelijkheden.

Op 25 april a.s. wordt door de betrokken departementen mondeling nadere informatie verstrekt.





De overheid en het kamperen

DRS. J. WALRECHT

De overheid is in bestuurlijk en financieel opzicht bij het kamperen betrokken. Wat de betrokkenheid in bestuurlijk opzicht betreft is ongeveer een jaar geleden aan de Tweede Kamer een ontwerp Kampeerwet aangeboden. Aan het wetsontwerp liggen blijkens de Memorie van Toelichting verscheidene overwegingen ten grondslag zoals de onoverzichtelijkheid van gemeentelijke kampeerverordeningen, overwegingen van hygiënische aard en aspecten van ruimtelijke ordening. Wat de betrokkenheid in financieel opzicht betreft blijkt deze steun om uiteenlopende motieven te worden gegeven. Een goed overzicht van het hoe en waarom van deze financiële steun is niet aanwezig. In dit artikel worden eerst de achtergronden van het wetsontwerp Kampeerwet toegelicht, waarna vervolgens wordt ingegaan op sommige financiële aspecten van het kamperen, toegespitst op enkele uitgaven van rijk en gemeente.

De doelstelling

Uit tabel 1 kan men aflezen dat er de laatste jaren sprake is van een toename van het aantal overnachtingen op Nederlandse kampeerterreinen. Met name het aantal overnachtingen op seizoenplaatsen is voor een groot deel voor deze groei verantwoordelijk. Deze toenemende vraag naar kampeerruimte is ongetwijfeld één van de oorzaken dat er bij de overheid — in het kader van het beleid met betrekking tot de vrijetijdsbesteding — een toenemende belangstelling voor het kamperen is ontstaan.

Tabel 1. Aantal overnachtingen op kampeerbedrijven 1973-1976

Jaar	Totaal aantal overnachtingen, × 1.000	Aantal overnachtingen op seizoenplaatsen, × 1.000	Aantal overige overnachtingen, × 1.000
1973	44.604	22.739	21.865
1974	47.523	25.385	22.138
1975	51.972	27.836	24.136
1976	58.465	33.548	24.917

Bron: CBS, *Statistisch zakboek*.

Het overheidsbeleid met betrekking tot openluchtrecreatie is erop gericht mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding in de openlucht tot stand te brengen waar ze ontbreken, en te handhaven en te vervolmaken waar ze reeds zijn. Daarbij gaat het om een breed spectrum van recreatie-activiteiten, waarbij zoveel

mogelijk alle betrokken belangen moeten worden afgewogen. De verblijfsrecreatie door middel van kamperen is daartoe één van de mogelijkheden 1). Bij deze vorm van recreëren staan twee criteria centraal: de vrije toegankelijkheid voor ieder en de verscheidenheid van de kampeermogelijkheden. De toenemende vraag naar het kamperen als een vorm van verblijfsrecreatie kan een verantwoorde prijsvorming in de weg staan, doordat de vraag het aanbod gaat overtreffen. Het gevaar dreigt dat de minst draagkrachtige recreanten de prijs niet meer kunnen opbrengen, waardoor ze worden uitgesloten. Bovendien kan de verscheidenheid van de kampeermogelijkheden afnemen: het aantal seizoenplaatsen (het „vaste” kamperen) neemt toe, waardoor het toeristisch kamperen (het „losse” kamperen) in de knel komt. Als een van de instrumenten om de vele met het kamperen samenhangende belangen plus de door de snelle groei van het kamperen veroorzaakte problemen het hoofd te bieden, wordt wetgeving in de vorm van een kampeerwet gezien.

De Kampeerwet

Op 12 februari 1973 werd door staatssecretaris Vonhoff van CRM de Interdepartementale Commissie Kampeerwet geïnstalleerd met als opdracht na te gaan of een wettelijke regeling ten aanzien van het kamperen gewenst zou

zijn en zo ja, waarom. De commissie heeft inderdaad tot de wenselijkheid van een kampeerwet geconcludeerd.

Als een belangrijke reden tot het ontwerpen van de Kampeerwet ziet zij de onoverzichtelijkheid van de thans van kracht zijnde gemeentelijke regelingen ten aanzien van het kamperen. In de loop der jaren zijn deze regelingen van elkaar gaan afwijken en zijn zij vaak elk steeds meer een eigen leven gaan leiden. Die onoverzichtelijkheid wordt vergroot doordat het kamperen twee aspecten heeft: het situeren van kampeermiddelen (het planologische aspect) en het recreatief gebruik van deze kampeermiddelen (het bivakkeren). Het eerste is vooral een zaak van de provinciale overheid, het tweede van de gemeentelijke. Dit naast elkaar bestaan van gemeentelijke en provinciale verordeningen kan er bijvoorbeeld toe leiden dat men krachtens de gemeentelijke kampeerverordening wél een kampeervergunning kan verkrijgen, maar er vanwege provinciale verordeningen geen gebruik van kan maken 2).

De commissie is voorts van oordeel dat de gebieden waarop met betrekking tot kamperen moeilijkheden of onduidelijkheden kunnen liggen, globaal ingedeeld kunnen worden naar aspecten van situering, inrichting, accommodatie en exploitatie, terwijl problemen van milieuhygiënische aard en van de hygiënie bij alle aspecten een rol spelen 3). Bij de eerste twee aspecten zijn problemen van ruimtelijke ordening en van landschapsbescherming van belang; bij de accommodatie kan vooral worden gedacht aan de veiligheid en gezondheid van kampeersers — in de zin van technische voorzieningen — terwijl bij de exploitatie de openbare orde en rechtszekerheid voor zowel de kampeerder als de kampeerexploitant een rol spelen.

1) Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, *Openluchtrecreatie 1975-1979*, meerjarenplan voor het rijksbeleid op het gebied van de openluchtrecreatie, 's-Gravenhage, 1974, blz. 8 e.v.
2) Kampeerwet, t.a.p., blz. 36.
3) Idem, blz. 16.

De commissie is weliswaar van mening dat in de bestaande wetgeving van provinciale en gemeentelijke overheid aan de genoemde aspecten zeker aandacht is geschonken, maar dat bepaalde aspecten te onafhankelijk van elkaar worden behandeld en niet zodanig worden gecoördineerd dat van een duidelijk en samenhangend beleid kan worden gesproken 4).

Behalve deze zijn er nog een aantal overwegingen, die tot het ontwerpen van de Kampeerwet hebben geleid: de al genoemde toenemende omvang van het kamperen, de behoefte om vrij te kamperen buiten de bedrijfsmatig geëxploiteerde terreinen (kamperen op het boeren erf) en de wens tot het instellen van een College van Advies en Bijstand.

Wat dit college betreft: thans is er de Kampeerraad, welke onder meer tot doel heeft te bevorderen, dat het kamperen geschiedt in overeenstemming met de maatschappelijke ontwikkeling. Daartoe tracht zij onder andere een coördinatie te bereiken van alle beleid inzake deze vorm van recreatie en toerisme. De overheid zou graag de beschikking hebben over een apparaat waarin deskundigheid op het gebied van het kamperen is gebundeld. Daartoe acht zij het nuttig de Kampeerraad wettelijk te onderbouwen, door deze om te vormen tot een vast college, onder andere voor bijstand aan de regering, zoals bedoeld in artikel 87 van de Grondwet. Immers, de Kampeerraad beschikt bij uitstek over deskundigen: vertegenwoordigers van verblijfsrecreanten, provincies, gemeenten en recreatie-ondernemers hebben zitting in deze raad.

Rijksuitgaven

De laatste jaren is de financiële steun, die van de zijde van de overheid (met name de rijksoverheid en de gemeentelijke overheid) aan het kamperen wordt gegeven, uitgegroeid tot een miljoenen-

zaak waarbij men het overzicht over alle mogelijke wijzen van financiële steunverlening uit het oog dreigt te verliezen. Dit is met name het geval als men ook de motieven die tot de overheidsuitgaven leiden in de beschouwing betreft. De indruk bestaat dat deze van situatie tot situatie en van gemeente tot gemeente verschillend zijn. Terwijl de overheid de bestuurlijke betrokkenheid wil ordenen door middel van een kampeerwet, blijkt een dergelijke ordening in financieel opzicht niet te worden overwogen. Dat is jammer, want met behulp van een dergelijke ordening zou bijvoorbeeld een doelmatiger wijze van financiële steunverlening kunnen ontstaan.

In het navolgende zal worden stilgestaan bij enige overheidsuitgaven inzake het kamperen en de motieven die tot deze steun hebben geleid.

In de eerste plaats zijn er de uitgaven die het gevolg zijn van de bestuurlijke betrokkenheid van de overheid bij het kamperen. Daarvan zijn, na het van kracht worden van de Kampeerwet, de kosten van het College van Bijstand en Advies een voorbeeld. Het hangt van

Deze rubriek wordt verzorgd door het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven

de hoeveelheid taken af, die door de overheid nog nader moeten worden aangegeven, hoe hoog die kosten jaarlijks zullen zijn. De kosten van dit College zullen voor een gedeelte in de plaats komen van de subsidies die nu aan de Kampeerraad worden verstrekt. Een belangrijke uitgavenpost is vervolgens de subsidie die tijdelijk via het ministerie van Economische Zaken kon worden verkregen als gevolg van de *Richtlijnen subsidiëring toeristische infrastructuur*. Volgens de Memorie van Toelichting bij de begroting 1978 wordt in het kader van

deze beschikking f. 20 mln. uitgegeven. De subsidie wordt in hoofdzaak verleend in het kader van het beleid inzake het toerisme. Het betreft in de meeste gevallen rioleringsprojecten op kampeeraccommodaties; de overheid wil de achterstand die er wat deze infrastructuur betreft is, wegwerken. Een belangrijk ander argument voor deze subsidie is het bevorderen van de werkgelegenheid. Voorts zullen ook hygiënische motieven aan deze steunverlening ten grondslag liggen.

Gemeentelijke steun

Gaan we thans wat nader in op de financiële steun die gemeenten aan het kamperen geven. Tabel 2 geeft een overzicht van gemeentelijke uitgaven en inkomsten via de gewone dienst inzake het kamperen.

Verreweg de meeste uitgaven en inkomsten zijn het gevolg van het exploiteren van gemeentelijke kampeerterreinen. Het blijkt dat zowel de uitgaven als de inkomsten een snelle toename te zien geven; het saldo heeft een grillig verloop. Laten we enige gemeenten als voorbeeld nemen.

Amsterdam

Het bevorderen van de komst van toeristen van elders naar de gemeente speelt een belangrijke rol bij de campings die de gemeente Amsterdam exploiteert (de kampeerterreinen Vliegenbos en Amsterdamse bos). Het gaat daarbij om mensen die voor korte tijd op de kampeerterreinen verblijven. Mensen die een „vaste” standplaats wensen worden zo veel mogelijk van deze terreinen geweerd. Kampeerterreinen met weinig of geen vaste plaatsen en derhalve ingesteld op „losse” kampeersers blijken thans in vele gevallen niet rendabel te exploiteren. In een nog te verschijnen rapport van de gemeente Rotterdam 5) wordt gesteld dat een kampeerterrein over ten minste 60% aan seizoenplaatsen moet beschikken alvorens het terrein enigszins aanvaardbaar is te exploiteren. Voor Amsterdam blijkt het verlies van de laatste jaren uit tabel 3.

Tegenover exploitatieverliezen op gemeentelijke kampeerterreinen is als bate genoemd dat deze overnachtingsmogelijkheden toeristen naar de stad lokken die aldaar (toeristische) attracties bezoeken en op andere wijze geld besteden. Het naar de gemeente komen van toeristen wordt echter door sommigen ook als negatief ervaren (overlast door bijvoorbeeld nachtelijk lawaai). In elk ge-

Tabel 2. Inkomsten en uitgaven van gemeenten m.b.t. kamperen, gewone dienst (× 1.000 gulden)

	1971	1972	1973	1974
Inkomsten	3.833	5.073	8.269	9.045
Uitgaven	5.253	4.420	9.463	12.312
Saldo	-/- 1.420	+ 653	-/- 1.194	-/- 3.267

Bron: CBS, *Inkomsten en uitgaven der gemeenten, voor cultuur en recreatie*.

Tabel 3. Exploitatiesaldi van kampeerterreinen van de gemeente Amsterdam in guldens

	Rek. 1973	Rek. 1974	Rek. 1975	Begr. 1976	Begr. 1977
Saldo Kampeerterrein Vliegenbos	15.500	15.500	- 1.200	- 57.000	- 63.000
Saldo Kampeerterrein Amsterdamse Bos	26.000	9.000	- 9.000	- 16.000	- 50.000
	41.500	24.500	- 10.200	- 73.000	- 103.000

Bron: Begrotingen Gemeente Amsterdam 1975, 1976, 1977.

4) Idem, blz. 37.

5) Gemeente Rotterdam, *Onderzoek Campings*, blz. 6.

val wordt een bijdrage geleverd aan de — al genoemde — overheidsdoelstelling dat vrijetijdsbesteding in de openlucht zoveel mogelijk moet worden bevorderd. Ten slotte kennen bepaalde gemeenten nog een financiële bate in de vorm van toeristenbelasting die ook van kampeersders kan worden geheven.

Keren we terug naar Amsterdam dan is ook het jeugdtoerisme het noemen waard. De gemeente wil ook de naar Amsterdam trekkende jeugd in staat stellen te kamperen.

Rotterdam

In Rotterdam is er de camping aan de

Kanaalweg waarmee de gemeente als belangrijkste doel het naar de stad trekken van toeristen heeft. Behalve deze camping heeft de gemeente Rotterdam nog drie campings in beheer: in Hoek van Holland, Ouddorp en Haamstede. Deze zijn vooral bestemd als vakantie- en „weekend”camping voor Rotterdammers (hoewel ook kampeersders van buiten Rotterdam welkom zijn). De gemeente wil de Rotterdammer voor een redelijk tarief laten kamperen. Bij de camping in Ouddorp geldt als extra motief het scheppen van recreatiemogelijkheden voor jongeren. Bij de camping in Haamstede is het behoud door de overheid van een bijzonder fraai en

gunstig gelegen recreatie-object een extra motief.

In totaal draaien deze campings met verlies. Volgens de begrotingen van de gemeente Rotterdam waren de tekorten in 1975 f. 600.000, in 1976 f. 400.000 en worden zij voor zowel 1977 als 1978 op f. 600.000 begroot. De uitgaven worden volgens de begrotingen voor 75 à 80% door inkomsten gedekt.

Men wil de resultaten op de vakantie-campings verbeteren. De benarde situatie van de gemeentefinanciën blijkt één van de voornaamste drijfveren. De gemeente wil proberen de resultaten van alle vakantiecampings op zijn minst kostendekkend te maken — en bij voor-

Gewest 's-Gravenhage



In het Gewest 's-Gravenhage werken de gemeenten 's-Gravenhage, Leidschendam, Nootdorp, Rijswijk, Voorburg en Zoetermeer samen, onder meer op het terrein van de economische ontwikkeling.

Voor de beleidsafdeling Economische Ontwikkeling van het Gewestbureau wordt als beleidsmedewerker gevraagd een

ECONOOM

met belangstelling voor de regionale aspecten van de economische ontwikkeling.

De afdeling houdt zich naast het vervullen van een aantal secretariaten van overlegorganen bezig met het beleidsondersteunende werk betreffende arbeidsmarkt en produktiemilieu en betreffende de coördinatie van de activiteiten van de zes gewestgemeenten. Daarbij spelen naast de behartiging van de belangen van de regio bij rijk en provincie, het opzetten en begeleiden van regionaal economisch onderzoek en het aanpakken van projecten waarbij overheid en bedrijfsleven tezamen betrokken zijn een grote rol.

Kandidaten voor bovengenoemde functie dienen te beschikken over:

- kennis van en liefst ervaring in het samenspel tussen gemeenten, provincies of industrieschappen en het bedrijfsleven;
- inventiviteit, redactionele vaardigheid, goede contactuele eigenschappen en het vermogen om aan een klein team van medewerkers leiding te geven;
- een ruime belangstelling voor aan het eigen vakgebied verwante terreinen.

Het aanvangssalaris zal, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, liggen tussen f 3.113,— en f 4.577,— bruto per maand.

De gebruikelijke rechtspositieregelingen zijn van toepassing.

Uitvoerige sollicitaties kunnen binnen 2 weken na verschijning van dit blad gericht worden aan het Dagelijks Bestuur van het Gewest 's-Gravenhage, Kerkplein 3, Postbus 66, 's-Gravenhage.

keur zelfs enigszins positief — ten einde daarmee het onvermijdelijke tekort van de camping aan de Kanaalweg te compenseren 6). De gemeente wil dit onder andere trachten te bereiken door het aantal vaste plaatsen uit te breiden.

Tilburg

Ten slotte is het zo dat in andere gemeenten het kamperen onderdeel uitmaakt van een groot recreatieproject. De Beekse Bergen bij Tilburg is daarvan een voorbeeld. Volgens Nuyens 7) is het totale tekort van dit recreatieproject in 1974 opgelopen tot f. 1.754.000, waarvan aan de camping f. 86.000 is toe te rekenen. De gemeente Tilburg draait voor het grootste deel voor de tekorten op. Het recreatieoord was primair opgezet voor de regionale bevolking, maar er werd op bezoek uit andere gebieden gerekend. In de praktijk blijkt driekwart van buiten Noord-Brabant en vooral uit de Randstad te komen!

Besluit

De overheid is in bestuurlijk en financieel opzicht bij het kamperen betrokken. De betrokkenheid in bestuurlijk opzicht wil zij ordenen door middel van een kampeerwet. In financieel opzicht is van een ordening geen sprake. Omdat uit de in dit artikel gegeven voorbeelden blijkt dat de overheidssteun aan het kamperen niet alleen inmiddels al in de miljoenen guldens loopt, maar ook dat er in de motivering van die subsidies moeilijk te interpreteren verschillen bestaan, is dit gebrek aan ordening op financieel gebied te betreuren.

De conclusie dringt zich op dat met name de gemeenten zeer verschillende overwegingen laten gelden. Zo blijkt uit de in dit artikel vermelde gegevens dat de gemeente Rotterdam het kennelijk nodig acht om financiële tekorten te accepteren voor verblijfsrecreatie van de eigen inwoners buiten de gemeentegrenzen, terwijl Amsterdam volstaat met het creëren van kampeerruimte voor toeristen van buiten. In het Rotterdamse geval kan men zich afvragen waarom deze gemeente wel de verblijfsrecreatie en vakanties van de eigen inwoners in Haamstede of Ouddorp mede financiert, maar niet de vakanties van andere inwoners die het iets verder zoeken, bijvoorbeeld in Drente of aan de Costa Brava.

J. Walrecht

6) Gemeente Rotterdam, *Onderzoek campings*.

7) W. J. T. I. Nuyens, *De Beekse Bergen: verantwoord beleid?*, *Openbare Uitgaven*, 1975-4.



R. Embrechts en A. Taymans: Reële internationale economie. H. E. Stenfert Kroese BV, Leiden/Antwerpen, 1976, 390+XVIII blz., f. 54.

De auteurs beogen met dit boek een inleiding te geven tot het reële terrein van de internationale economie. De term „reëel” duidt erop dat het zoals gebruikelijk in de eerste plaats gaat om de problematiek van de internationale handel (en niet om monetaire problemen). Daarnaast wordt er hier echter volgens de auteurs mee aangeduid dat het boek zich niet alleen bezighoudt met theorie, maar ook met de realiteit, waartoe vijf beschrijvende hoofdstukken zijn opgenomen.

De gevolgde benadering, zo wordt vermeld, is voornamelijk geometrisch, wat in tegenstelling tot de wiskundige benadering het werk voor een breed publiek toegankelijk maakt. Voor „wiskundig” zal wel „algebraïsch” moeten worden gelezen, aangezien ook de geometrie tot de wiskunde behoort). Dat mag op zich juist zijn, het neemt niet weg dat de geometrische benadering analytisch grote beperkingen heeft. Het lijkt dan ook gewenst toch een aanzet te geven tot een algebraïsche aanpak, bijvoorbeeld door middel van appendices. Dat wordt echter niet gedaan.

De in dit boek behandelde stof is reeds in vele tekstboeken aan de orde gekomen. Iets nieuws valt niet te melden. Wel dient gezegd dat het wat de hoeveelheid onderwerpen betreft tamelijk volledig is.

In het eerste hoofdstuk worden enige feitelikheden over de internationale handel vermeld. Zo blijken de multinationals ongeveer een vierde van de wereldhandel voor hun rekening te nemen, waarvan de helft inter-groeps-handel is. In één adem wordt opgemerkt dat de theorie van de internationale handel de problematiek van de multinationale ondernemingen nog niet heeft kunnen integreren. Naast de opgenomen paragraaf over de buitenlandse handel van de BLEU zou in dit nederlandsstalige werk een soortgelijke paragraaf over Nederland op zijn plaats zijn geweest. Tot slot van dit hoofdstuk worden in vogelvlucht mercantilisme, vrijhandel en protectionisme besproken.

Het tweede hoofdstuk behandelt de klassieke theorie van de comparatieve kosten (Ricardo). Hieraan gaat, zoals gebruikelijk, een behandeling van de

ideeën van Smith vooraf. Het hoofdstuk wordt besloten met een gedeelte „empirisch onderzoek”. Dat gaat niet veel verder dan het noemen van McDougalls test, en het feit dat Bhagwati daar bezwaren tegen heeft. Hierop inhakend had het in 1969 in *Economica* gepubliceerde onderzoek van Katrak kunnen worden vermeld. Katrak volgt de door Bhagwati aangegeven paden en vindt geen bevestiging van Ricardo's theorie.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan wat genoemd wordt de moderne versie van de klassieke theorie. De transformatiecurve, de indifferentiecurve, en de concepten die daarmee in verband staan, worden geïntroduceerd. Over de wet van het dalend grensnut wordt opgemerkt dat deze empirisch is vastgesteld. Dat lijkt me wat te sterk gefomuleerd.

Het instrumentarium wordt uitgebreid in het vierde hoofdstuk. De begrippen productiefunctie en isoquant worden gedefinieerd en besproken. Voorts komen het box-diagram en de contractcurve aan de orde, en wordt de transformatiecurve hieruit afgeleid. De Heckscher-Ohlin theorie wordt genoemd, evenals het factorprijsegalisatiethorema en het Stolper-Samuelson-theorema. Hierbij komt de mogelijkheid van „factor-intensity reversals” ter sprake, waarbij de Leontief-paradox wordt genoemd als een illustratie van het optreden hiervan in de praktijk. Dat is zó gesteld aanvechtbaar. Factorintensiteitsomkering wordt geopperd als een mogelijke verklaring voor genoemde paradox — er zijn echter ook andere verklaringen mogelijk. Beter had hier kunnen worden verwezen naar de interessante studie van B. S. Minhas dien-aangaande (The homohypallagic production function, factor-intensity reversals and the Heckscher-Ohlin theorem, *Journal of Political Economy*, 1962).

Het hoofdstuk sluit af met een overzicht van andere verklaringen voor de internationale handel. Aan deze „nieuwe” theorieën wordt echter geen recht gedaan. De behandeling is daarvoor te summier. Hiervoor wordt als verontschuldiging aangevoerd dat deze theorieën analytisch weinig ontwikkeld zijn. Dat lijkt echter niet het belangrijkste criterium bij het beoordelen van een theorie. Belangrijker is of een

theorie inzicht biedt in de realiteit.

Hoofdstuk 5 gaat over de ruilvoet, waarbij ook de offercurve aan de orde komt. Deze curve wordt op twee manieren afgeleid. Tot slot worden de in de praktijk geldende ruilvoetformules gegeven.

Handelspolitiek is het onderwerp van het zesde hoofdstuk. Waar in het voorgaande is geconcludeerd dat vrijhandel de meeste voordelen biedt, wordt nu geconstateerd dat soms (?) de internationale handel wordt belemmerd. De meeste aandacht wordt besteed aan het effect van tarieven. Een korte behandeling van de theorie van de binnenlandse distorsies gaat vooraf aan een bespreking van de al dan niet economische argumenten voor protectie.

Aan de effectieve graad van bescherming wordt een aantal bladzijden gewijd. Vermeld wordt dat dit concept pas de laatste jaren volledig is doorgedrongen tot alle kringen die bij internationale onderhandelingen betrokken zijn. Dit lijkt mij nog de vraag. Nederlandse onderhandelaars bleken, althans desgevraagd, niet met dit begrip bekend. De slotparagraaf van het hoofdstuk spreekt de theorie van de „second best”.

Hoofdstuk 7 is na hoofdstuk 1 het eerste niet theoretische hoofdstuk. Na een korte algemene beschouwing over handelsverdragen en -akkoorden volgt een uiteenzetting over de handelsliberalisatie binnen het kader van het GATT.

In hoofdstuk 8 keren de auteurs terug tot de theorie, te weten de theorie van de douane-unie. Een uiteenzetting over statische basistheorie dienaangaande (Viner enz.) wordt aangevuld met enige speculaties over mogelijke dynamische effecten. De statische basistheorie wordt niet van toepassing geacht op integratie tussen ontwikkelingslanden. Meer betekenis wordt hier gehecht aan de dynamische effecten.

De verruiming van de traditionele statische analyse wordt besproken (Cooper, Massel, Johnson). Als fundamentele zwakheid van de neo-klassieke theorie van de internationale handel wordt gezien dat volgens deze theorie een land de grootste voordelen van internationale handel behaalt door geen tarieven te heffen. Waarom dan het hieraan tegengestelde gedrag van overheden in de praktijk? De moderne theorie tracht hierop een antwoord te geven en daarmee de algemene eis tot wederkerigheid in de handelspolitiek te verklaren.

In de laatste drie hoofdstukken wordt de theorie wederom losgelaten. Hoofdstuk 9 beschrijft de geschiedenis van de Westeuropese economische integratie, en noemt de verschillende instituties.

Hoofdstuk 10 is gewijd aan het ontwikkelingsvraagstuk en de internationale handel, een onderwerp waarover heel wat is getheoretiseerd. Hiervan is echter vrijwel niets terug te vinden, om-

dat de auteurs dit enigszins beschouwen als materie voor gevorderden, en verder omdat hiervan een zeer duidelijke bespreking te vinden is bij Vanes en Blomme. Het eerste argument is zwak; Södersten besteedt in zijn tekstboek (op kandidaatsniveau) 100 bladzijden aan dit onderwerp. Ook andere tekstboeken schuwen het niet. Het tweede is ridicul; alle door Embrechts en Taymans behandelde onderwerpen zijn elders al eens duidelijk(er) besproken, zij het niet alle in een en hetzelfde boek.

Een overwegend beschrijvend hoofdstuk derhalve, waarin echter ook een paragraafje over de neo-marxistische theorie van de ongelijke ruil is opgenomen. Een eerlijke exacte weergave van deze theorie is niet mogelijk binnen het bestek van enkele bladzijden, aldus de auteurs. Vervolgens doen zij hun best om deze bewering waar te maken.

Multinationale ondernemingen vormen het onderwerp van het laatste hoofdstuk. Blijkens vele voetnoten en het voorwoord heeft D. van den Bulcke hieraan (actief en passief) belangrijke

bijdragen geleverd. Het onderdeel „verklaringen voor het ontstaan van de multinationale onderneming” had meer ruimte moeten krijgen. De behandeling van de oligopolistische concurrentietheorie, het produktcyclusmodel enz. is nu te summier om duidelijk te zijn.

Uit het bovenstaande moge blijken dat relatief (t.o.v. andere tekstboeken) veel onderwerpen aan de orde komen. De wijze van behandeling varieert echter van weinig diepgaand tot zeer oppervlakkig. Zo wordt bijvoorbeeld het Heckscher-Ohlin theorema wel genoemd, maar niet bewezen.

Al met al waag ik het te betwijfelen of het boek inderdaad bijzonder geschikt is voor studenten in de economische wetenschappen, zoals de auteurs menen te kunnen stellen. Voor wie het echter slechts gaat om het verkrijgen van een indruk van het vakgebied van de internationale economie, is het boek wel bruikbaar.

F. B. van der Toorn

Drs. J.A. Baetens, Dr. C.L. Menting, Ing. J.A.J. Morssink, H.C.M. van Rossum R.A., Ing. B. van de Wijngaart: *Geïntegreerd leiderschap*. H.E. Stenfert Kroese BV, Leiden, 1977, 119 blz., f. 25.

Deze publikatie is tot stand gekomen door het omwerken van een rapport dat door de auteurs werd opgesteld om verslag te doen van een door hen uitgevoerd literatuur- en veldonderzoek in het kader van de in 1974 en 1975 gevolgde opleiding bij de Stichting Interacademiale Opleiding Organisatiekunde.

Mr. M.J. Ellis en Dr. D. Juch: *The participation exemption in the Netherlands*. Kluwer, Deventer, 1977, 77 blz., f. 27,50.

Een samenvatting van de mogelijkheden en moeilijkheden inherent aan het verschijnsel van de deelnemingsvrijstelling in de Nederlandse vennootschapsbelasting. Het boek wil inzicht geven in de complexe problematiek rond de deelnemingsvrijstelling voor het goed functioneren van bestaande en op te richten „holding companies” in Nederland.

ESB

Mededelingen

der Andragogie, Prinsengracht 225, Amsterdam, tel.: (020) 52 53 318 of 52 53 321.

NIBE-jaardag over automatisering

Op zaterdag 22 april a.s. wordt in De Doelen te Rotterdam de jaardag van het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf gehouden met als onderwerp: „De betekenis van de automatisering voor de ontwikkeling van het Nederlands bankbedrijf”. Over dit onderwerp zijn drie preadviezen in druk verschenen van Ir. W. L. van Dinten (Centrale Rabobank), Mr. J. W. van Dijk (Bank Mees & Hope) en Drs. P. J. W. Friso (AMRO), die op de dag zelf van kritisch commentaar worden voorzien door drie co-referenten, te weten Prof. R. W. Starreveld, Prof. A. B. Frielink en Prof. C. Brevoord.

Inlichtingen: NIBE, Herengracht 136, Amsterdam, tel.: (020) 25 34 24, alwaar ook de preadviezen à f. 10 verkrijgbaar zijn.

Zomercursus systeemleer

Op 24 en 25 augustus a.s. organiseert de Systeemgroep Nederland een zomercursus met als titel: „Systeemleer: ordenend beginsel voor handelen”. Het betreft een inleiding in de achtergronden en principes van de systeemleer, gekoppeld aan gebruiksmogelijkheden voor effectiever handelen in praktijksituaties in onderneming, openbaar bestuur, welzijnswerk en planning. Sprekers: Ir. J. van Aken, Ir. G. Honderd, Prof. Dr. J. Kooiman, Dr. Ir. A. C. J. de Leeuw, Prof. Ir. J. in 't Veld, Prof. Dr. R. J. in 't Veld, Prof. Dr. A. Verveen en Prof. Dr. G. de Zeeuw.

Plaats: Leeuwenhorst Congres Center, Noordwijkerhout. Inlichtingen: Drs. R. de Hoog, Instituut voor Wetenschap

Het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven

te 's-Gravenhage zoekt, wegens het vertrek van de huidige functionaris, per 1 oktober a.s. of zo mogelijk eerder, een nieuwe

DIRECTEUR

Het Instituut is een onafhankelijke, geen winst beogende, particuliere instelling voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek van uitgaven van het rijk en van de overige publiekrechtelijke lichamen. Naast onderzoeken uit eigen initiatief verricht het Instituut ook opdrachten van derden.

Het honorarium daarvoor vormt een belangrijk deel van de inkomsten. Door zich speciaal te richten op de financiële aspecten van de bestuurlijke beleidsvraagstukken neemt het Instituut onder de instellingen voor wetenschappelijk onderzoek in Nederland een specifieke plaats in.

Van de directeur wordt verwacht dat hij, samen met de plaatsvervangend directeur, leiding geeft aan de wetenschappelijke en administratieve medewerkers en dat hij veelzijdige contacten onderhoudt met de bestuurlijke instanties en de beoefenaren der wetenschap. Die contacten dienen er mede toe om te bevorderen dat de werkzaamheden van het Instituut op doeltreffende wijze tegemoet komen aan de bij het openbaar bestuur bestaande behoeften.

Gedacht wordt aan een econoom die, aanhakende op de toenemende belangstelling voor de activiteiten van het Instituut, zich ervoor wil inzetten dat de instelling tot verdere ontwikkeling wordt gebracht.

Ervaring op verwant terrein, liefst op dat van beleidsrelevant onderzoek, is vereist.

De functie is vooral interessant voor wie een brede belangstelling heeft voor het openbaar bestuur in al zijn facetten.

De salariëring is overeenkomstig die van een gewoon lector aan een universiteit of hogeschool. De verdere arbeidsvoorwaarden zijn zoveel mogelijk gelijk aan die van de overheid, met dien verstande dat de pensioenverzekering een particulier karakter draagt.

Zij die voor deze functie in aanmerking menen te komen, dan wel aandacht willen vestigen op mogelijke kandidaten, worden uitgenodigd zich te wenden tot de voorzitter van de Stichting Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven,

Prof. dr. C. Goedhart, Huizerweg 85, Bussum, tel.: 02159-17968.

Bij hem en bij de secretaris Prof. dr. L. F. van Muiswinkel, Heideweg 12, Blaricum, tel. 02153-83674 kunnen ook nadere inlichtingen worden gevraagd.



ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

vakature Bij het Centrum voor Ontwikkelingsprogrammering van de Faculteit der Economische Wetenschappen

datum zo spoedig mogelijk

vakaturenummer **ontwikkelingseconoom**
4509 ESB (halve dagtaak)

taak Het deelnemen aan het onderzoekprogramma en het doctorale onderwijs verzorgd door de staf van het Centrum.

gevraagd De voorkeur gaat uit naar een econometist(e) met ervaring in (kwantitatief) onderzoek en/of ervaring in ontwikkelingslanden.

inlichtingen kunnen worden verkregen bij Prof. Dr. H. C. Bos, tel. 010-145511, toestel 3458 of privé: 010-181463.

salariëring volgens rijksregeling voor academici.

Schriftelijke sollicitaties, onder vermelding van het vakaturenummer, te richten aan de Directeur van de Afdeling Personeelszaken van de Erasmus Universiteit Rotterdam, Postbus 1738 te Rotterdam.

Het bestuur van het

LIMPERG INSTITUUT

Interuniversitair Instituut voor Accountancy

wenst over te gaan tot aanstelling van een full-time en enkele part-time

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKER(S)

Taakomschrijving

Het in samenwerking met de directeur, onder verantwoordelijkheid van de Wetenschappelijke Raad van het Instituut, verrichten van onderzoek en uitvoeren van studieopdrachten.

Het instituut heeft een aantal projecten onderhanden en voorgenomen op de gebieden (jaar)verslaggeving, accountantscontrole, informatiesystemen en het accountantsberoep.

Verelsten

- Bezit van de kwalificatie registeraccountant.
- Belangstelling voor onderzoekwerk.
- Goede contactuele eigenschappen en geschiktheid tot het werken in kleine teamverbanden.
- Goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid.

In de accountantspraktijk en/of in het wetenschappelijk onderwijs verworven ervaring strekt tot aanbeveling.

Honorering vindt plaats volgens de daarvoor bij het wetenschappelijk onderwijs geldende regelingen.

Sollicitaties naar één van bovengenoemde functies dienen binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie te worden ingediend bij de directeur van het Limperg Instituut, p/a Nederlands Instituut van Registeraccountants, Mensinge 2, Amsterdam-1011.

Gegadigden wordt verzocht aan hun sollicitatie een curriculum vitae alsmede een opgaaf van (in bewerking zijnde) publikaties toe te voegen en melding te maken van activiteiten waaruit hun belangstelling voor het beroep en voor onderzoek kan blijken.

Derden, die namen van eventuele kandidaten onder de aandacht van het Bestuur willen brengen wordt verzocht deze te melden bij genoemde directeur.

De vakgroep Econometrie & Wiskundige Economie
Interfaculteit der Actuariële Wetenschappen en Econometrie,
vraagt een

econometrist/wiskundige (m/v)

in de rang van wetenschappelijk medewerker.

De duur van het dienstverband wordt gepland op maximaal eenmaal een periode van twee jaar, plus tweemaal een periode van één jaar. De hoofdtak zal zijn onderzoek naar *(0,1) matrices en hun aanwending in de econometrie*.

Neventaken zijn onderwijs en bestuur/beheer. Het onderwijs zal een zekere aansluiting hebben bij de onderzoektaak. Het is de bedoeling dat het onderzoek leidt tot publikaties.

Aan het onderzoek kan minstens 50% van de werktijd worden besteed.

Uw sollicitatie kunt u, binnen 3 weken,
richten aan prof. dr. H. Neudecker,
Jodenbreestraat 23, 1011 NH Amsterdam,
onder nummer 1802
bij wie u ook inlichtingen kunt inwinnen.
Telefoon 020 - 525 4207.



Universiteit van Amsterdam

10 de rijksoverheid vraagt

economisch beleidsmedewerker (mnl./vrl.)

voor het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne
t.b.v. het Directoraat-Generaal voor de Milieuhygiëne, Afdeling Economische Zaken
en Beleidsontwikkeling

Taak: de functionaris zal worden ingeschakeld bij de behandeling van financieel-economische aspecten van de voorbereiding en uitvoering van het milieuhygiënisch beleid en de wettelijke maatregelen. In het bijzonder zich toeleggen op de uitvoering van beleidsanalyses t.b.v. de onderbouwing van het te voeren milieuhygiënisch beleid. Op basis daarvan in nauwe samenwerking met de voor de uitvoering van de milieuhygiënische wetten verantwoordelijke beleidssectoren een inbreng leveren in de beleids-programmering. De functie brengt met zich mee dat veel externe contacten moeten worden onderhouden.

Vereist: doctoraal examen economie met als keuzevakken econometrie, statistische analyse of wiskundige economie; praktische ervaring in de toepassing van kwantitatieve analyse-technieken; redactionele ervaring.

Standplaats: Leidschendam.

Salaris: afhankelijk van leeftijd en ervaring max. f 4933,- per maand.

Sollicitaties inzenden vóór 28 april 1978.

Bovengenoemd salaris is exclusief 8% vakantie-uitkering.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van vacaturenummer 8-4690/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe), zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1. Corr. adres: Postbus 20013, 2500 EA 's-Gravenhage.

In de **faculteit der economische wetenschappen** komt per 1 september 1978 vacant de functie van

buitengewoon hoogleraar in de organisatie van de gezondheidszorg

De inhoud van de leeropdracht heeft betrekking op de beschrijving van de verschillende functies en hun samenhangen in het veld van de gezondheidszorg om van daaruit in onderwijs en onderzoek aandacht te schenken aan problematieken en ontwikkelingen in de gezondheidszorg die met name op regionaal niveau bestaan.

In het onderwijsprogramma van de faculteit worden op dit gebied colleges gegeven in het kader van een doctoraal-keuzevak, terwijl ook de mogelijkheid bestaat om in dit vak af te studeren. Wat onderzoek betreft kan naast de mogelijkheden in de vakgroep worden samengewerkt met een para-universitair onderzoeksinstituut.

Van kandidaten voor deze functie wordt verwacht dat zij

- een ruime ervaring hebben opgedaan in het veld van de gezondheidszorg;
- door publicaties blijf hebben gegeven van wetenschappelijke deskundigheid.

Het faculteitsbestuur beschikt over informatie waaruit blijkt dat aanvulling van deze part-time functie tot een op overeenkomstige schaal volledige honorering niet uitgesloten is.

Zij die belangstelling hebben voor deze functie, alsmede zij die de faculteit op mogelijke kandidaten zouden willen attenderen, worden hiermede uitgenodigd zich voor 1 mei 1978 schriftelijk te richten tot de secretaris van de faculteit der economische wetenschappen, postbus 90153, 5000 LE Tilburg, met vermelding van curriculum vitae en opgave van publicaties.

Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot de voorzitter van de benoemingsadviescommissie, prof. dr. R. Bannink, Katholieke Hogeschool, Tilburg, telefoon 013 - 66 24 20 (of 's avonds thuis: 013 - 34 19 88).

**Katholieke
Hogeschool
Tilburg**



de rijksoverheid vraagt

afdelingshoofd (mnl./vrl.) vac. nr. 8-4732/0936

voor het Ministerie van Economische Zaken

t.b.v. de Directie voor de Economische Voorlichting en Exportbevordering, Afdeling Azië en Oceanië

Taak: t.b.v. het exporterende bedrijfsleven en de overheid verrichten van studies – ook in de betreffende landen – inzake de economisch-conjuncturele en economisch-structurele ontwikkeling, de economische politiek, het investeringsklimaat en de marktstructuur in de onder de afdeling ressorterende landen, alsmede verspreiden der resultaten van deze studie-activiteiten in woord en geschrift.

Gevraagd: doctoraal examen economie; ervaring op het terrein van macro-economisch onderzoek.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris: afhankelijk van leeftijd en ervaring max. f 5713,- per maand.

wetenschappelijk medewerker studiedienst (mnl./vrl.)

vac. nr. 8-4706/0936

voor het Centraal Bureau voor de Statistiek

t.b.v. de Hoofdafdeling Financiële Statistieken

De Studiedienst is belast met het verschaffen van inzicht op het gebied van het financiewezen o.a. door het verrichten van wetenschappelijke studies, het meewerken aan specifieke onderzoekprojecten, het ondersteunen van de afdelingen, het coördineren van activiteiten binnen de hoofdafdeling.

Taak: verrichten van studies en samenstellen van afgeleide statistieken, teneinde de toegankelijkheid en de toepasbaarheid van het aanwezige materiaal te vergroten; in overleg met andere afdelingen registreren van de ontwikkeling van de behoefte aan statistische gegevens; mee-uitvoeren van onderzoek naar statistische methoden; samenstellen van publicaties waarin bepaalde aspecten van financiële stromen en hun hoedanigheden worden belicht.

Vereist: doctoraal examen (bedrijfs)economie; aantoonbare kwantitatieve belangstelling; ervaring op het gebied van financieringsproblemen strekt tot aanbeveling.

Standplaats: Voorburg.

Salaris: afhankelijk van leeftijd en ervaring max. f 4191,- per maand. Promotiemogelijkheid tot max. f 4933,- per maand aanwezig.

Sollicitaties inzenden vóór 29 april 1978.

Bovengenoemde salarissen zijn exclusief 8% vakantie-uitkering.

Schriftelijke sollicitaties, onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturenummer (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe en voor elke vacature een afzonderlijke brief), zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1. Corr. adres: Postbus 20013, 2500 EA 's-Gravenhage.



ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

vakature bij de faculteit der Economische Wetenschappen
Vakgroep Macro-economische Politiek

periode 1 juni 1978 – 1 juni 1982

vakaturenummer
4759 ESB

monetair/macro-econo- misch onderzoeker

(mnl./vrl.)

- taak* Deelnemen aan het onderzoek- en onderwijs programma van de vakgroep, in hoofdzaak voor kwantitatief monetair macro-economisch onderzoek; dit onderzoek zou kunnen uitmonden in een proefschrift. De vakgroep houdt zich bezig met de macro-economische analyse en macro-economische politiek van Nederland en andere Westerse Industriële landen. Het onderwijs wordt gegeven aan doctoraalstudenten en heeft deels het karakter van begeleiding van werkstukken.
- gevraagd* Een econoom of econometrist met duidelijke belangstelling voor, en eventueel ervaring in, de monetaire analyse; ook zij die binnenkort afstuderen komen in beginsel in aanmerking.
- salaris* Volgens Rijksregeling afhankelijk van opleiding en ervaring.
- inlichtingen* kunnen worden ingewonnen bij Drs. J. C. Siebrand (tel. 010-145511, t. 3461).

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van het vakaturenummer en vergezeld van curriculum vitae en eventuele referenties zo spoedig mogelijk richten aan: De Directeur van de Afdeling Personeelszaken, Erasmus Universiteit Rotterdam, Postbus 1738 te Rotterdam.